

Slovanski Svet.

Štev. 2.

V Trstu, 25. januarja 1891.

Letnik IV.

Po ljudskem štetju.

Zadnji dan prošlega leta se je vršilo v Avstro-Ogerski ljudsko štetje. Šteli so v resnici ljudi, glave, kolikost glav ali duš prebivalstva. Gledé na število duš tega prebivalstva bode to štetje tudi odgovarjalo dejstvom; in kolikor bode znanstveni statistiki mari samo za to število, smela se bo tudi opirati na podatke, ki se sestavijo na podstavi štetja od 31. dec. 1890.

Narodi poznajo uže iz evangelija tudi izraz narodnega popisovanja, in znanstvo potrebuje na razne strani podatkov o številu narodov kot takih in ne samo o številu glav prebivalstva v obče. Toda avstrijsko popisovanje je popolnoma prezrlo kakor leta 1880, tako tudi l. 1890. štetje narodov, štetje prebivalstva po narodnosti. Namesto rubrike o narodnosti podala je avstrijska osrednja vlada zaglavje o „občevalnem jeziku“. To zaglavje pa ne ustreza znanstvenim zahtevam niti tedaj, ko bi se vršilo popolnoma objektivno.

„Občevalni jezik“ more po največ konstatovati, da po raznih, sosebno socijalnih razmerah, govori toliko in toliko ljudij ta ali oni jezik, ne more pa določevati, koliko in koliko ljudij govori tudi druge jezike, in kar je najvažnejše, ne podaje nikakoršne snovi za veljavno sklepanje o krvi in narodnosti teh ljudij.

Fizijologi ne dobé iz ljudskega štetja čisto nič gradiva za sklepanje o tem, kaka kri se pretaka po prebivalstvu avstrijskem. Etnografi ali etnologi jednako ne morejo čisto nič soditi, koliko ljudij tega prebivalstva pripada tej ali oni narodnosti. Te vrste znanstveniki bodo morali tudi zanaprej sami prepotovati avstrijske dežele, hoditi od hiše do hiše, od glave do glave, ako bodo hoteli poučiti se o kakovosti krvi in narodnosti avstrijskega prebivalstva.

V znanstvenem pogledu je ljudsko štetje v Avstriji na najvažnejše strani brez vsake veljave. Narodno-gospodarstvo dobi po tem štetju število prebivalstva; za tako potrebo pa bi ne potrebovali ne takega aparata,

ne toliko s tem združenih stroškov, ker bi se pozvedelo preprosteje in ceneje.

Niti socijologično ni možno porabiti številke, ki jih podà štetje po občevalnem jeziku. Ako bi hoteli zvedeti, koliko ljudij govori ta ali oni občevalni jezik jedino zaradi socijalnih razmer, zaradi službene ali gmotne zavisnosti, potrebovali bi konstatovanja tudi *materinega jezika*; kajti le takò bi bilo razvidno, koliko ljudij govori kak občevalni jezik poleg materinega jezika jedino zaradi družbenih razmer ali kakoršne si bodi družbene in službene zavisnosti.

Ako so pa hoteli zvedeti po občevalnem jeziku, koliko prebivalstva v obče govori pred vsem nemški jezik, prišli bi bili zopet ceneje do potrebnih podatkov. Ako, kakor se vidi, smatra osrednja vlada nemški kot občevalni jezik na znotraj ali od gosposke do gosposke, treba jej je bilo pogledati samo v *uradno* statistiko, pa konstatovati *nemški* občevalni jezik pri tolikih glavah, kolikor je uradnikov v c. kr. službi. In ako je hotela razločevati poleg nemškega še *poljski* in *italijanski* jezik po deželah, kjer je notranji jezik poljski in italijanski, imela je zopet isto *uradno* statistiko uže v rokah, ter se jej ni bilo treba še posebe truditi za tako statistiko na podstavi „občevalnega jezika“.

Kakor je kazalo ravnanje z občevalnim jezikom l. 1880, in kakor se je videlo, da se bo isto ravnanje ponavljalo tudi leta 1890, prihranila bi si bila osrednja vlada statistiko občevalnega jezika tudi gledé na razne tovarne, v obče obrtniška podjetja in gledé na vso gospodo, katera vzdržuje raznotere delavce in služabnike. Statistika, kakor jo podajajo poročila tovarniških ali obrtniških nadzornikov, bi popolnoma zadoščevala ljudskemu štetju po „občevalnem jeziku“. Treba je samo vedeti, h kateri narodnosti se prištevajo dotični tovarnarji, obrtniki ali v obče raznovrstni gospodarski podjet-

niki, in takoj je znano, kak „občevalni jezik“ se zahteva tudi od delavcev, ki so najeti pri teh podjetjih.

Po mestih in trgih, kjer je mešano prebivalstvo, ni se treba mučiti zastran števila prebivalstva po občevalnem jeziku; treba je ne zaukazati, ker to delajo radovoljno sami, ampak samo naročiti raznoterim gospodarjem, da zapišejo število svoje rodbine s slugami in deklami vred in pa svoj „občevalni jezik“, pa je povedano vse, kar se zahteva s pomočjo „občevalnega jezika“.

Po vsem tem je možno v Avstriji konstatovati število ljudi po občevalnem jeziku s pomočjo uradne statistike, poročil o gospodarskih podjetjih in s pomočjo števil, ki jih kaj radi podajo raznoteri gospodarji, ki imajo po več ali manj služabnikov ali poslov. Kdor daje kruh, ta odločnje občevalni jezik; takó skušnja uči, in to skušnjo utegne porabiti osrednja vlada, da pri bodočem štetju prihrani mnogo stroškov, pa doseže iste namene.

Poleg tega izvrši se taka zadača, ki jo ima štetje po „občevalnem jeziku“, popolnoma mirnim potom, v tem ko so bili narodi l. 1880 in še bolj gledé na štetje l. 1890 razburjeni, in se pritožbe ponavljajo potom interpelacij in neposredno pri c. kr. sodiščih raznih dežel. Sedanja osrednja vlada si je zajedno postavila zadačo, s katero hoče posredovati med narodi, da bi se ti sporazumeli. Ako pa se podaje narodom sredstvo v roke, kakoršno je „občevalni jezik“, vsled katerega se ne doseza sporazumljenje, temveč se povečuje razburjenost, postavlja vlada sama sebi zapreke pri svoji zadači za spravo.

Kljubu temu, da je v vsem, kar smo navedli tukaj, gola resnica, je s to resnico združena tudi britka ironija. Osrednja vlada se je sklicevala nato, da je Petrograjski statistični kongres zahteval samo občevalni, ne pa materinega jezika, da se je treba tega tudi držati. Mi smo prilično opozorili, da ta kongres je bil pred l. 1880, torej v dobi, ko ni bilo še avstrijskih skušenj o občevalnem jeziku. Osrednja vlada je imela pa skušnjo od l. 1880, in te bi jo bile imele poučiti, da napravi sama sebi novih težav, ako ostane pri „občevalnem jeziku“ tudi l. 1890. Vrh tega je Petrograjski statistični kongres preziral razmere države, kakoršna je Avstro-Ogerska, ter je imel pred očmi samo države, v katerih je ali jedna sama narodnost, ali pa v katerih so drugi narodi zastopani neznatno v primeri z glavnim narodom. Tudi ni resnično, da bi se druge države pri štetju ne ozirale na materin jezik. Celó ogerska polovina je štela l. 1869 in l. 1880 po „materinem jeziku“. Na Saksonskem štejejo lužiške Srbe po materinem jeziku. V Srbiji in Bolgarski se prebivalstvo šteje po materinem jeziku. V Prusiji so l. 1852 in l. 1861 šteli Poljake po materinem jeziku; Bismarckova politika, ki se gledé na Poljake nadaljuje tudi po njegovem odstopu, se ve da ne dopušča več materinega jezika. Ali ravno tu je očitno

razglašena namera, Poljake germanizovati in iztrebiti. Avstro-Ogerska pa nima in ne more imeti take zadače, da bi germanizovala in v obče potujčila večino prebivalstva, katero imajo Slovani. Najmanj pa bi taka namera pripadala vladi, kateri pridevajo priimek vlade sprave.

V narodnostnih državah, kakor v Franciji, Angliji, Italiji, Španiji so razmere drugačne; tu prevladuje ali je izključno samo po jedna narodnost, torej ne potrebujejo ne materinega, ne občevalnega jezika, niti ne zaglavja o narodnostih. Znanstvo tukaj ve, pri čem da je, uže naprej, in štetje ima vse druge namene, nego v Avstro-Ogerski, kjer bi bilo treba pozvedovati ne samo, koliko je ljudi, kakó se množe, ampak tudi h katerim narodnostim pripada skupno število prebivalstva, in kake razlike so v gospodarskem, socialnem življenju itd.

Iz raznoterih pritožb in interpelacij od slovanske strani je soditi, da so več sto tisoč Slovanov po „občevalnem jeziku“ prišteli Nemcem, Italijanom in drugim narodnostim. Denimo, da so takó zbrisali jeden milijon ali še več Slovanov na korist drugim narodom; to samo na sebi ne zbrise še dejstva, da imajo Slovani večino v Avstro-Ogerski. Toda umetno zmanjšanje števila Slovanov kaže v mnogoterem pogledu neugodne strani in posledice za Slovane same, za interese države in vlade.

Vladi statistika po „občevalnem jeziku“ ne more koristiti, ker jej pomanjšuje in odjemlje zaupanje od strani Slovanov. Slovani, sosebeno taki, ki so imeli zaupanje v vlado in so jo podpirali, omahujejo v svojem zaupanju, ko so videli, da je ona ostala trdovratna samo pri občevalnem jeziku. Vlada ne more trditi, da ni poznala gospodarskih in socialnih razmer, ki vladajo med slovanskim prebivalstvom in podjetništvu ter v obče kapitalom drugih narodov, in da vsled zavisnosti slovanskih službujočih rôk in — glav ne morejo slovanski težaki in v obče delavci s telesom in glavo dovolj braniti se proti pritisku od strani, od katere so ti delavci gmotno zavisni. Torej bi bilo osrednji vladi storiti vse, da bi ne bil prišel slovanski raznovrstni delavski stan v stisko pri naznanjanju „občevalnega jezika“.

Državi ne more biti na korist, ako se, dasi samo navidezno, pomanjšuje slovanski živelj. Znano je in znanstveno konstatovana resnica, da Slovani se bolj množe, nego drugi narodi. Ako se bo pa videlo, da se zmanjšuje slovansko prebivalstvo ravno v naši državi, bodo sklepali tujci, da se ravno Slovanom godi slabo v gospodarskem in družbenem pogledu, ako bodo sploh verovali ljudskemu štetju po „občevalnem jeziku“. Tu utegne spoznati osrednja vlada, da „občevalni jezik“ ne more biti ugoden moralnemu interesu države, kateri mora biti vendar do tega, da je obče in sosebeno zunanje mnenje ugodno njej.

Umetno manjšanje slovanskih narodov pa je za državne interese neugodno sosebeno zaradi tega, ker

„občevalni jezik“ briše Slované na korist drugim narodnostim ravno tam, kjer prežijo tuje države in tuji narodi po naših mejnih deželah. Primorska in Dalmacija obsežati večje ali manjše odlomke italijanske narodnosti, in vlada vé, da zunanji ital. državniki radi razglašajo te dežele kot italijanske in zahtevajo naravnost, da bi se reklamovale za Italijo. „Občevalni jezik“ pa razvija ravno v teh deželah tako moč, da pospešuje označevanje teh dežel kot italijanskih. Osrednja vlada dela sama sebi težave z občevalnim jezikom, ako jej je res do tega, da bi v južnih deželah napravila tako položeno, kakor bi odgovarjalo dejanskim razmeram prebivalstva in zajedno, kakor bi odgovarjalo državnim interesom. Pa tudi gledé na sever je vladi znano, ali je v državnem ali protidržavnem interesu, ako se slovanski življi formalno uničujejo z „občevalnim jezikom“.

Vse kaže, kakor da bi bil tudi „občevalni jezik“ zato, da bi se krepile ž njim druge narodnosti, slovanske pa slabile. Ko bi bil „občevalni jezik“ osamljen pomoček za tujčenje Slovanov ali prav za prav za umetno zmanjšanje slovanskega prebivalstva, bi ne mogli soditi toliko neugodno o njem; ali „občevalni jezik“ v družbi z drugimi tujčevalnimi dejstvi in sredstvi utrjuje v Slovanih misel, kakor da bi se v obče delalo na tujčevanje slovanskih narodov. In zaradi tega bi se bilo pred vsem vladi sprave ogibati principijalno takó imenovanega „občevalnega jezika“, ki nima za znanstvo nikake vrednosti, razburjuje narode tudi s svoje strani, demoralizuje stranke, ki se poslužujejo tega sredstva za politiške in narodno politiške svrhe, poleg tega, da provzročuje tudi mnogo stroškov. V Avstro-Ogerski ne doseže ljudsko štetje svojega pravega namena, ako se ne bo vršilo v smislu pojma *narodnega* popisovanja, torej v smislu narodnosti in jezika. „Občevalni jezik“ utegne po največ zanimati *socijalistiko*, pa tudi to samo v tem slučaju, ako se jej podajo poleg štetja po občevalnem jeziku tudi podatki o *narodnosti in materinem jeziku*. Potem se pokaže, koliko

ljudij se poslužuje „občevalnega jezika“ zaradi raznoterih služeb in v obče hlebne ali krušne zavisnosti.

Da je v Avstriji ostala rubrika „občevalni jezik“ brez zaglavja o narodnosti in materinem jeziku, zakrivila je poleg nepredvidnosti osrednje vlade tudi dosedanja državnozborska večina, ki je zaradi Poljakov glasovala za „občevalni“ in *jedino* za „občevalni jezik“. Nemški liberalni stranki in italijanskim zastopnikom je ugajal „občevalni jezik“ v obče, ker so jim znane skušnje od l. 1880 in pa zavisnost slovanskih službujočih in služečih življev od razmer, katere so neugodne slovanski narodnosti. Slovanska državnozborska večina zasluži od strani slovanskih narodov največe graje; kajti glasovanje za „občevalni jezik“ godilo se je v interesu, ki ne more biti po godu ne slovanskim narodom, ne državi, ne znanstvu in v obče ne namenom, ki se dosežajo in imajo dosežati z ljudskim štetjem.

Slovanski zastopniki bi morali sprožiti misel, nasvet in predlog, da bi se ljudsko štetje ponovilo z zaglavjem narodnosti in materinega jezika in, če hočejo, poleg teh tudi z zaglavjem „občevalnega jezika“.

Ponovitev bi ne stala toliko, ker bi se omejila po največ na našete tri rubrike; ti stroški bi se splačali narodom in državi, ker bi prvi in druga spoznali po štetju resnico, katera bi še le zares služila znanstvu, dejanski politiki zastopnikov narodov in avstrijskih državnikov. In denimo, da bi se ne dosegla ponovitev za vse narode na državne stroške, vredno bi bilo tako posebno štetje, da se ga lotijo pojedini narodi na lastne stroške sami. Če kedaj, je ta potreba sedaj v interesu narodov in države, poslednje sosebno v pogledu na internacionalno politiko in položeno. Taki očitni in važni interesi pač dokazujejo dovolj, da ponovitev štetja, oziroma drugo, popolnoma drugačno štetje bi nikakor ne bila utopija, ampak zaresna potreba.

F. Podgornik.

Notranji jezik.

Razgovarjanje o notranjem jeziku gledé na češko kraljestvo zadnje mesece in gledé na dotični vladni odgovor zadnje tedne kaže dovolj, da so mnenja in argumenti v tem pogledu še vedno prerazlični. Z druge strani je ravno ta predmet principijalno eminentno važen, da ni pri njem prezirati in zanemarjati nobene važne točke.

Vlada, kakor se vidi, prisvaja sebi pravo o določevanju notranjega jezika; češke stranke pa se sklicujejo ne samo na sedaj veljavno ustavo, ampak še posebe na svoje *deželno* pravo o notranjem jeziku. Češke stranke so tudi primerno odgovarjale, da, ako bi bil nemški jezik potreben na znotraj,

moralo bi to veljati za skupno cesarstvo. Opozarjali so z nova, da, ako bi bil jeden in isti jezik neizogibna državna potreba na znotraj, bi morali prenehati dosedanja notranji jeziki v cesarstvu; madjarščina in hrvaščina v ogerski polovini, poljščina in italijanščina v totranski polovini bi se morale umakniti nemščini, ali pa nemščina in drugi jeziki jednemu posebnemu jeziku kot notranjemu jeziku. Ta argument ostane veljaven, dokler bodo trajale sedanje razmere z različnimi notranjimi jeziki, in s tem argumentom morejo se moralno braniti Čehi in ostali Slovani pred sodiščem ne samo ostalih avstro ogerskih narodov, ampak pred vso Evropo in pred

vsem civilizovanim svetom. Kajti ves ta civilizovani svet sprejme logiko Čehov in ostalih Slovanov našega cesarstva, da, ako obstaja to cesarstvo kljubu mnogoterim notranjim jezikom, ne more biti nevarnosti zanje zaradi kakovosti notranjega jezika, tudi če postane češki in še kak drugi slovanski jezik tudi notranji jezik. Slovanom avstro-ogerskim bo pritrjevala vsa civilizovana Evropa, ako je nepristranska, ko bi oni zahtevali, da naj se umaknejo vsi sedanji notranji jeziki jednemu samemu takemu jeziku, ako bi se obotavljali podeliti Čehom in ostalim Slovanom njih materin kot notranji jezik.

Da bi ne bilo ustave, da bi ne veljala ta ustava avstrijska, bilo bi primerno in potrebno sklicevati se na razna prava, katera so se zagotovila pojedinim narodom, ko so stopili v zvezo, ki ima dandanes ime avstro-ogerske monarhije. Slovani avstro-ogerski in Čehoslovani teh svojih prav niso nikdar izgubili. Ali gledé na varovanje narodnosti in jezika, gledé na popolno enakopravnost narodnosti in jezika vsakega naroda posebe ni se treba več sklicevati na posebna deželna prava, in je to sklicevanje celó *netaktično*, ker bi drugače morali vsi Slovani iskati in oživljati svoja zgodovinska prava. Torej je primerniše, da se Čehi gledé na narodnostno in jezikovno enakopravnost, torej dosledno tudi na notranji jezik, opirajo pred vsem na člen XIX. drž. osnovnih zakonov. S tem pa je podana pot Čehom, da se jim ni boriti za notranji jezik po deželnih zborih v Čedah, Moravi, Sileziji, ampak skupno z drugimi Slovani v skupnem parlamentu ali Dunajskem državnem zboru.

Mi smatramo za največjo napako staročeške stranke, da je prezirala to stališče, katero jedino vede do cilja vse slovanske narode. Državni zbor, ne pa kak deželni zbor, ima določevati in konečno izvršiti po specijalnih zakonih, veljavnih za vse narode, narodno enakopravnost o narodnosti in jeziku vsakega naroda.

Druga glavna napaka je v tem, da staročeška stranka se je postavila na stališče, kakor da bi imela eksekutiva ali vlada oblast, določevati notranji jezik. To stališče je proti-ustavno; kajti člen XIX., ki govori o enakopravnosti narodnosti in jezika vseh narodov, ne dela nikjer razlike med notranjim in zunanjim jezikom, temveč govori o enakopravnosti narodnosti in jezika vseh narodov v *absolutnem*, torej neomejenem smislu, torej o enakopravnosti *vseh* narodov tudi za notranji ali takó imenovani službeni jezik. Ako pa imajo *narodi* to neoporečno in svečano zagotovljeno ustavno pravo, ne more biti govora o tem, da ima vlada, pravo določevati o notranjem jeziku.

Z vlado se imajo narodi še le dogovoriti, kakó bi po posebnih zakonih smela rabiti, oziroma raztezati ali omejevati službeni jezik. Kakor se člen XIX. drž. osnovnih zakonov ni še izvršil za rabo jezikov na zunaj, kakor se ni ta člen izvršil v smislu organov, ki bi zastopali vsak narod posebt gledé na njegovo narodnost in jezik: jednako in ravno vsled tega nedostatka se niso še določile zakonite meje eksekutivi za rabo notranjega jezika, oziroma notranjih ali službenih jezikov.

Eksekutiva se po svojem razumu, po svoji volji ravna gledé na službeni jezik, to pa ne po ustavi, ampak po nadaljevanju navad, ki so veljale za eksekutivo *pred* dano in sedaj veljavno ustavo. Ker se čl. XIX. ni takoj izvršil po specijalnih, temu členu podrejenih določbah ali zakonih, z druge strani pa je bilo treba kakor si bodi vladati kljubu temu nedostatku neizvršitve, vedla se je eksekutiva i nadalje *tudi gledé na službeni jezik, kakor je znala, hotela in mogla*. Člen XIX. čaka še sedaj specijalne izvršbe po posebnih njemu podrejenih določbah; vsled tega je vlada tudi ostala pri stari *pred* dano in sedaj veljavno ustavo, bolj ali manj ukoreninjeni navadi. *Ta navada pa še ne daje eksekutivi prava, da bi ona sama določevala službene ali notranje jezike in meje teh jezikov. Navada ostane le navada, dokler je ne porušijo in stavijo v določene meje posebni, členu XIX. podrejeni zakoni.*

To pravo pripada narodom ravno tako, kakor ves člen XIX. ni postavljen v ustavo za vlado, ampak za narode, in to za vse narode enakoveljavno in enakomerno. Narodi se morejo sporazumeti z vlado gledé na notranji jezik; to je, ona je v tem pogledu strokovnjakinja, ki utegne najbolje umeti, kakó je primerno poslovati na znotraj gledé na jezik. Ali vlada ne more diktovati narodom, da naj bi bil ta ali oni jezik notranji jezik; in da naj se rabi ta jezik do teh ali onih mej. Gledé na to določbo, gledé na te meje se je vladi dogovoriti z narodi; oni imajo tudi svoj razum, in po tem spoznanju se izjavijo oni, kakó naj vlada postopa na notranji jezik ali notranje jezike.

Ko bi se narodi odrekli temu pravu, da bi se ne udeležili določevanja o notranjih jezikih in njih mejah, uničili bi važen del najvažnejšega prava, katero jim je svečano zagotovljeno od vladarja zanj in njegove naslednike.

Denimo, da bi si smela vlada prisvajati pravo o določevanju notranjih jezikov in mej teh jezikov. Ali bi ne delala lahko vsaka vlada takó, kakor bi razumela in hotela? Ali niso razne vlade različnega razuma z ravno tak različno voljo? Te svobode ustava nikjer ne podeljuje vsakodobnim vladam gledé na notranje ali službene jezike, in zato je treba delati na to, da se eksekutivi po posebnem izvršnem zakonu člena XIX. določijo meje o svobodi gledé na notranje jezike in pred vsem tudi meje teh jezikov. To določbo pa more dati jedino osrednji parlament, ker ima veljati nasproti vsem narodom jednako.

Da bi se bila postavila staročeška stranka na to jedino pravo stališče sedaj veljavne ustave, ne bilo bi jej treba zadnji čas interpelovati zaradi notranjega jezika, prositi nekaj od eksekutive, za kar nima ona drugega prava, kakor navado, ki se nadaljuje iz predustavne dobe daleč in doslej v ustavno dobo. Dà, staročeška stranka bi ne bila prelomila glavnega narodnostnega člena XIX. s tem, da je privolila nekemu številu svetnikov pri višem Praškem sodišču neznanje češčine, v tem ko ostala večina svetnikov mora znati *češki in nemški*.

Staročeška stranka pokazala se je s tem kot protislovanska stranka, ki je menila, da z oporo na posebna prava

pride do cilja, ne da bi bila poštevala potrebo za vse narode, pred vsem za vse slovanske narode, ko je zanemarila celó Čehoslovane zunaj češkega kraljestva.

Kdor hoče torej spraviti voz, ki so ga spravili Staro-čehi s tiru, zopet na pravo pot, na stališče ustave, mora se spominjati, da ustava velja za vse narode, in da se njena izvršba ne pričinja pri deželnih zborih in izvršuje po teh zbora, temveč v državnem zboru in, kakor so sestavljeni deželni zbori, *edino*, jedino in zopet jedino v državnem zboru. V državnem zboru se po specialnih določbah člena XIX. drž. osnovnih zakonov določijo tudi eksekutivi meje, v katerih jej je postopati gledé na notranje jezike in mejnike teh jezikov. Te določbe nasproti eksekutivi so potrebne na vse strani, kjer je vlada v posredni ali neposredni dotiki z raznotero gosposko.

Gledé na sodišča je treba pa nekaj še posebe opomniti o notranjem jeziku. Trdilo se je, da ima tudi tu eksekutiva svoje službene interese, in nemška liberalna stranka se je v svojem glavnem glasilu celó izrazila, da glavna stvar je, ako se vrši narodna enakopravnost strankam na zunaj; v kakem jeziku pa da so pisani zapisniki ali protokoli sodnijskih obravnav, zaradi tega da strankam ni treba beliti si glave, da to je stvar gospok, torej tukaj sodišč raznih instancij.

Na to je najprej odgovarjati, da avstrijskim narodom je mari pred vsem to, da se izvršuje *ustavno* pravo po svojem smislu; kaj je pojedinim strankam na srcu ali indiferentno, to *tem narodom* nič, čisto nič mari ni. Ustavno pravo pa zahteva kakor zunanji narodni jezik dotičnih strank, tako tudi, da je isti jezik notranji, in to tudi *pri sodiščih*. Ustavni člen XIX. ne navaja posebe sodišč, pri katerih bi se delala razlika na notranji in zunanji jezik, in tega dejstva se narodi drže in se ga bodo z naprej držali še bolj, nego doslej.

Potem pa ni res, da je indiferentno, ali so pisani protokoli tako ali takó; protokoli se čitajo tudi v interesu strank, ne samo sodnijske gosposke. Ako niso pisani v jeziku obravnavanj, ni poročila, da bi prevodi ne bili krivo napravljeni, ali da bi se krivo ne tolmačili, če ne morda momentanno, pa toliko laže pozneje. Pravde pa trpé včasih od roda do roda, in še potomci gledajo in morajo gledati, kakó govoré stari zapisniki. To pa najlaže razumejo, ako je stvar zabeležena v jeziku, ki so ga govorile stranke. To je neoporečno dejstvo, proti kateremu ni nasprotnega dokaza, in naj nemško-liberalna stranka izmišljuje in koplji strankarske sofizme, kolikor je njej drago. Mi bi na poskušnjo nasvetovali nemško-liberalni stranki, naj dopusti, na pr. za jedno leto sodnijske zapisnike pisati za nemške stranke v češkem ali jeziku galiških Rusov; ker je vse jedno, naj v to privoli, potem bomo videli, kaj porečejo Nemci, katerih bi se dostajali takó pisani protokoli.

Sicer pa ni umeti, kako da bi država imela kak po-

seben interes ali celó neizogibno potrebo gledé na kvalifikacijo službenega jezika ravno pri sodiščih. Sodišča so sama za se, in njim je jedino zadača, da izvršujejo pravo najprimerneje in najpravišneje.

Zato so jeden pomoček tudi pravilno napravljeni protokoli in spisi za notranjo rabo; ako je pa to res, potem je tudi resnično, da je potrebno, da je notranji jezik oni, ki ga govori narod, za kateri so postavljena dotična sodišča. Ravno pri sodiščih je možno najmanj izmišljevati kako „državno“ potrebo, ki ni potreba dotičnega naroda, ali ki je obrnena celó proti interesom istega naroda.

Naposled je treba smatrati vso justicijo s prvotnega višega stališča, katero pravi, da justicija in vse pravo pripada pojedinemu, torej tudi skupnosti, katera je sestavljena iz teh pojedincev. Naravna skupnost pojedincev pa so narodi, in narodi imajo torej v državi glavno pravo v pravu samem.

K oblikam prava pa spada tudi jezik, in tudi ko bi avstrijski narodi ne imeli ustave, ko bi ne imeli določenega prava do svojega jezika pri justiciji, bi se jim to pravo lastnega jezika ne smelo kratiti. Justicija spada poleg fizične zaščite, ki jo daja država, k fundamentalnim pravom državljanov, torej tudi skupin teh državljanov, torej narodov, ki sestavljajo državo. Fundamentalno pravo pa se mora narodom varovati na vse strani, torej tudi gledé na jezik, dosledno tudi na notranji ali službeni jezik. Na nobeno pravo se ne more bolj gledati, kakor na fundamentalno pravo justicije. Tu se ne smejo goditi krivice, in če kje, čuvati je avstrijskim narodom, da se jim tu ne zgodi krivica na nobeno stran, torej tudi ne gledé na notranji jezik. To je v interesu justicije same, je v interesu civilizovane države, za kakoršno je razglašena Avstro-Ogerska, je v inreresu njenih državljanov, kateri innajo v skupinah kot narodi v členu XIX. drž. osnovnih zakonov svoje neoporečno pravo, kakor na zunanji, tako tudi na notranji ali službeni jezik.

Mi po vsem tem smatramo, da govorimo milo, za zmoto, za fundamentalno zmoto strank raznih narodov, prvič, da prosijo od vlade, kar imajo zagotovljeno v ustavi, in drugič, da se spozabljajo nad fundamentalnim pravom, nad justicijo toliko, da jo hočejo vklepati v oblike, v jezike, ki ne odgovarjajo potrebam strank in justicije, ki torej škodujejo ali bi utegnile škodovati justiciji. Interesi poslednje zahtevajo isti zunanji in notranji jezik za jedne in iste stranke, torej za jeden in isti narod, in ko bi zakonov za take interese ne imeli še v sedaj veljavni ustavi, morali bi ustavo popolniti za ta del. Torej rušiti ustavo s kakim protustavnim notranjim jezikom bi pomenilo izpodkopovati tla fundamentalnemu pravu avstrijskih državljanov in njih skupin ali narodov. To je naše pojasnilo, oziroma odgovor na zahteve in potrebe notranjega jezika ali notranjih jezikov.

F. Podgornik.

O kritiki dra. Mahniča.

III.

K razširjanju poganstva, z nasprotniške strani nam namišljenemu.

(Dalje).

Gledé na koledar, specijalno velikonočni praznik.¹⁾

Kakor gledé na post in celibat duhovenstva, tako se je v rimski cerkvi tudi gledé na koledar, sosebno čas velikonočnega praznika uže rano razvilo ritualno svojstvo²⁾, kakor je ravno odgovarjalo krajnim potrebam, ker jednočasno praznovanje krščanske z židovsko pasho, katero je bilo od nekdanj običajno v krščanskih cerkvah Azije, bolj izpostavljenih vplivu hebrejskega elementa, so Rimljani perhorekovali, ravno takó, kakor tudi Aleksandrinci. Te, dasi samo ritualne razlike so provzročevale spore, ki so se bili povečali do stopinje, ki je bila nevarna za cerkveni mir; zato je takisto te prepire imela poravnati prva ekumenska sinoda, ki je zborovala leta 325 v Niceji, in so dejanski bili predmet njenih obravnavanj.

Med dvajsetimi kanoni te sinode ne govori sicer nobeden o določi časa velikonočnega praznika, ker konciljski očetje, v pogledu na to, da jim je bilo znano, da se narodi drže svojih obrednih svojstev, utegnili so smatrati manj opornim, da bi postavili kanon z običajno kazensko sankcijo³⁾. Da pa se je sprejel na to stran sklep, po katerem se je imela v bodoče praznovati pasha ali praznik vstajenja⁴⁾ ne

¹⁾ Tukaj čutimo dolžnost izjaviti, da pri tem razgovorjanju k c) sledimo iz nam neznanih razlogov tisku še ne izročni razpravi o razmerju reformiranega koledarja k staremu julijanskemu koledarju, ker nas je v to pooblastil velespoštovani pisatelj, kateremu izrekamo zato s tem svojo odkritosrčno zahvalo, in ker smo v popolnem soglasju z vsestranski utemeljenimi razkladanji te razprave.

²⁾ Gotovo uže v II. stoletju, kajti mi vemo iz cerkvene zgodovine Evzebijeve (hist. eccl. V: 24), da je sveti Polikarp (Smirenški škof) nalašč obiskal rimskega papeža Aniceta (157-168), da bi ga pridobil zato, da bi popustil rimsko velikonočno pravilo, oziroma sprejel velikonočno pravilo azijskih kristijanov. Vspeha pa ta shod ni imel; kajti oba sveta moža sta ostala pri svojih, drug drugemu nasprotnih nazorih; to pa vendar ni motilo cerkvenega miru, ker so preporno zadevo s pravom poštevali kot tako, ki spada jedino v okrožje obreda. Papež, da bi dal temu javno izraz, je celó počastil Polikarpa, da je ta daroval v Rimu sveto mašo.

³⁾ Mnogotero razširjeno zmoto, kakor da bi bila Nicejska ekumenska sinoda zaukazala ne samo jednodnost velikonočnega praznika po načelih, v aleksandrinski cerkvi uže udomačenih, temveč tudi posebe določila načela, po katerih je računati čas velikonočnega praznika, in celó sestavila v poseben kanon, to zmoto je temeljito oprovrgel Kristijan Viljem Fran Walch v svoji akademski razpravi z naslovom: „*Decreti niceani de paschate explicati*“ (Codex Canonum Ecclesiae universae Paris 1590: 8 pag. 40 Mansi Coll. Conc. tom. II. pag. 1307). Primeri Dr. Ludwig Ideler's Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie. Berlin 1825, II. Band pag. 206.

⁴⁾ Pod pasho Nicejski očetje niso umevali, kakor se je to dogajalo poprej, Velikega petka, spominjajočega na trpljenje Kri-

jednakočasno z Židi, ampak po običaju aleksandrinske cerkve vedno v nedeljo, katero bi naznanila aleksandrinska ostalim cerkvam, zato imamo najtrdnjše dokaze. List Nicejskih očetov do Aleksandrincev ali Egipčancev⁵⁾; list cesarja Konstantina do škofov, ki se niso udeležili obravnavanj konciljskih⁶⁾; nadalje mesta iz Evzebij⁷⁾ in iz del Atanazija⁸⁾; sosebno pa dolgotrajni prepri, katere je prozval upor rimske cerkve proti zaukazu Nicejskega ekumenskega koncilja, ravnanje se po aleksandrinskem velikonočnem kanonu, ne dajo nikakor dvomiti o tem.

Ta upor pokazal se je sicer tudi na vstoku, ali tu je trajal razmerno jako malo časa; kajti prvi kanon Antiohijskega koncilja (341) kaže, da običaj, pasho praznovati jednakočasno z Židi, je kazal uže le malo prevrženec, torej je mogla cerkev najstrože postopati proti upornikom. To strogo postopanje je bilo uspešno, ker znaten del Grkov je bil tudi uže poprej navajen praznovati Velikonoč po načelih aleksandrinske cerkve, ostali narodi in odlomki narodov pa so se dali nekaj lahko preveriti, nekaj pa niso čutili v sebi poklica in moči, da bi se vstrajno borili proti sklepm velevanega Nicejskega ekumenskega koncilja. Drugače pa so bile stvari na zapadu.

Pač se je bilo tudi nekaj zapadnih cerkev udalo naredbi prvega ekumenskega koncilja, dostajajoči se velikonočnega praznika⁹⁾, in ni bil nobeden manjši, kakor sveti cerkveni učitelj in Milanski nadškof Ambrozij, ki se je v svojem listu do njemu podrejenih škofov eniliške pokrajine potegnil za načela aleksandrinske cerkve, po katerih, kakor pravi, so se ravnali tudi uže njegovi predniki¹⁰⁾. V tem listu omenja

stovo (Tertull. de Orat. c. 14), ampak praznik vstajenja. Zatorej vidimo odtlej razločevanje med „*πάσχα πάρωτων*“ (pasha križanja) in „*πάσχα αναστάσεων*“.

⁵⁾ Socrates hist. eccl. I: 9; Theodoretus hist. eccl. I: 9; Gelasius Cyzicenus act. conc. Nic. II. 24.

⁶⁾ Eusebius Vita Const. II: 17; Socrates l. c. I: Theodoretus l. c. 10; Gelasius Cyz. l. c. II: 37.

⁷⁾ Eusebius l. c. III: 14

⁸⁾ Athanasii Opera ed. Paris. 1698 Epist. ad Afros episcopos tom. I. pag. 892; de synodis Arim. et Seleuc. p. 719.

⁹⁾ K tem bi prišteval jaz ne samo cerkve Milanske provincije, ampak v pogledu na njih korespondencijo z aleksandrinsko cerkvijo in v pogledu na 84. kanon Kartagenskega koncilja tudi cerkve afrikanske, vrhu tega tudi še Ravenske provincije, ker velikonočna plošča ali tabla Ravenska, katero je popisal kardinal Norris v drugi prilogi k svojemu izbornemu delu „*Anni et epochae Syromacelonum*“, in katera je zasnovana popolnoma na načelih aleksandrinske cerkve, je, kakor se zdi, stareja, nego še le v drugi polovini VI. stoletja izvršena sprejetev teh načel po rimski cerkvi.

¹⁰⁾ Ta list je sporočen v znani benediktinski izdaji „*Opera S. Ambrosii*“ tom. II. pag. 880, in ima med drugim tudi naslednja mesta: „Non mediocris esse sapientiae diem celebritatis diffinire paschalis, et scriptura divina nos instruit et traditio maiorum, inter alia fidei et vera ita admiranda decreta, etiam super celebrata memorata, congregatis peritissimis calculandi, decem et novem an-

Ambrozij tudi to, da so ga prosili škofje rimske cerkve za njegovo mnenje, da se je tudi nasproti tej izrekel za določbo Velike noči aleksandrinske cerkve, katera mu je pač neposredno sporočala na to stran, ko navaja v svojem listu celó dneve in mesece po dioklecijanski éri, običajni jedino v aleksandrinski cerkvi, in z egiptskimi imeni. Ali gospodovanja vajeni, torej mnogotero razvajeni Rimljani se niso dali z lahka ločiti od svojega velikonočnega kanona, dasi je bil mnogo manj vreden od aleksandrinskega.

Štiriinosemdesetletni cikel Rimljanov je pač imel za podstavo četvrtati devetnajstletni cikel Aleksandrincev, torej také imenovano kalipiško dobo (perijodo), no njeni natančnosti je občutno škodovalo, ko so tej šest in sedemdesetletni dobi, da bi jo povzdignili do množine osemindvajsetletnega solnčnega cikla, pridejali še oktoetrido (osem let) in tako uemeljili rimski cikel. S tem so za drago ceno natančnosti dosegli dobiček, da je cikel, potekši, zagotovil povrat ne samo enakih mesečnih dnij, kakor aleksandrinski devetnajstletni, ampak tudi povrat enakih tedenskih dnij. In ta mali dobček je napravil štiriinosemdesetletni cikel v Rimu také popolaren, da je, za kratek čas pretrgan, prišel zopet v izključno veljavo in pozneje je dobil kljub svoji veliki nedostatnosti prednost pred ciklom Aleksandrincev, ki ga je odobrila prvi ekumenski koncilij¹¹⁾. Pretrgan za kratek čas pa je bil po se ve da še nepopolnem šestnajstletnem ali,

... norum collegere rationem, et quasi quendam constituere circulum, ex quo exemplum in annos reliquos gigneretur. Hunc circulum enneaidecaeterida nuncuparunt... Si quartadecima luna (plenilunium paschale) in dominicam inciderit, in alteram dominicam celebritas paschae est differenda... Octogesimo et nono anno ex die imperii Diocletiani, cum quartadecima luna esset, nono kalendas Aprilis, nos celebravimus pascha pridie kalendas Aprilis. Alexandrini quoque et Aegyptii, ut ipsi scripserunt, cum incidisset quarta decima luna vigesimo et octavo die Pharmuthi mensis, celebrarunt pascha quinta Pharmuthi mensis, quae est pridie kalendas Aprilis, et sic convenire nobiscum... Septuagesimo sexto anno ex die imperii Diocletiani vigesimo octavo die Pharmuthi mensis, qui est nono kalendas maii, dominicam paschae celebravimus sine ulla dubitatione maiorum..."

To je jasno in razločno, menimo torej, da nam je samo še opomniti, da misel, ki jo je izrekel kardinal Norris l. c. v drugi prilogi *De paschati latinorum cyclo* pag. 115, po kateri misli bi bil aleksandrinski velikonočni kanon v zgornji Italiji uredel leta 360 metropolitom Milanskim izvoljeni Kapadočanec Avksencij, da ta misel, pravimo, ima samo vrednost dozdevanja, katero se dá težko utemeljiti.

¹¹⁾ Mlaj (mlade lune) kaže aleksandrinski devetnajstletni cikel, kakor naznanjata to uže Hiparh in Ptolomej, še le po šestnajstkratnem povratu, torej vsaka 304, ali pravilniše, kakor menijo sedaj, še le vsakih 310 let za 1 dan prekasno; rimski štiriinosemdesetletni cikel pa uže po svojem jedenkratnem pretečenju, torej vsakih 84 let za 1¼ dan in érez prepozno. Kajti na 84 julijanskih let gre 36.681 dnij; med tem preteče 1039 sinodskih mesecev, ki obsejajo 30.682 dnij, 6 ur, 48 minut.

Stodvanajstletni cikel Hipolitov provzročuje uže éez vsakih 16 let (dvojnato stare grške oktaetride), da so mlaji pomaknjeni naprej za 3 dni; kajti 16 julijanskih let daje 5844 dnij; med tem preteče 198 sinodskih mesecev, ki obsejajo 5847 dnij, kakor Ideler pobilže razpravlja l. c. II. zvezek pag. 217 do 223.

pravilniše, stodvanajstletnem ciklu, ki ga je bil uvedel sveti Hipolit.

Razum bistvene razlike v mesečnem (luninem) ciklu, rabljenem od obeh stranij, ki je pri preračunjevanju velikonočnih mlajev provzročeval diferencije, bile pa so gledé na računjenje časa velikonočnega praznika med cerkvama rimsko in aleksandrinsko tudi še druge načelne diferencije. Pri Aleksandrinceh je bila primerna uže Luna XV., torej prvi dan po velikonočnem ščipu (polni luni) za velikonočni praznik; pri Rimljanih pa še le Luna XVI. Po načelih aleksandrinske cerkve je bila najranša (zgodnejša) velikonočna meja v 21. dan marcija, ki se je nespremenjeno štel kot dan enakosti dneva in noči, torej najranši velikonočni mlaj (ker se je poštevala *Νομηνία*) v 8. dan marcija; po rimskih načelih pa najranša velikonočna meja konstantno uže v 18. dan in najranši mlaj v 5. dan marcija. Pri tem je gledala rimska cerkev nato, da je prišel najpoznejši velikonočni ščip v 15. dan aprila, v tem ko velikonočni praznik se ni smel pomakniti éez 21. dan aprila, kar pa se ni dalo združiti vseéj. Po takem se je mogel velikonočni praznik v Aleksandriji, kakor tudi v vseh ostalih vstočnih in nekaterih zapadnih cerkvah praznovati v dobi med 22. marcijem in 25. aprilom; v rimski cerkvi pa le med 20. marcijem in 21. aprilom.

Ker so bile stvari take, ni se bilo izogniti diferenciji v praznovanju Velike noči med rimsko in ostalimi, s sebo vstočnimi cerkvami, kljubu odločnemu nagnenju papežev, neóčitno in polagoma bližati se¹²⁾ aleksandrinskemu velikonočnemu pravilu, odobrenemu po Nicejskem koncilju. To je provzročilo prepire, zlasti med rimsko in aleksandrinsko cerkvijo, ker poslednji je bilo v pogledu njenih astronomskih znanostij po prvi ekumenski sinodi posebe naročeno, da naj vsakodobno določuje čas velikonočnega praznika, kakor tudi, da naj ga naznanja vsem cerkvam, v tem ko je sodila rimska cerkev, da jej je v tej ritualni zadevi poštovati tudi mišljenje ali čustvo Rimljanov, perhoreskujočih vsak zunanji vpliv, torej ni bila vselej v položaju, odmikati se od rimskega načéa v prid aleksandrinskemu. Leta 387, ko je bila aleksandrinska cerkev določila praznovanje Velike noči za 25. dan

¹²⁾ To nagnenje se jasno kaže tekom vsega prepira o velikonočnem pravilu, mi pa uže tukaj opozarjamo za sedaj na dotičen list papeža Inocencija (*Epistola Innocentii Papae ad Aurelium Carthaginensem*) od leta 413, kateri se sporoča v 1. zvezku *Epistolae decretales summorum Pontificum*. Rim 1591 fol., pa tudi pri Aegidius Bucherius O. Soc. Jesu v njegovem delu *De doctrina temporum Commentarius in Victorinum Aquilanum* pag. 480.

Ta list kaže, da aleksandrinska cerkev je bila postavila Velikonoč na 22. dan marcija, ker ondi je bila neposredno poprejšnjo soboto Luna XIV. Po rimskih načelih, ki niso dovolila velikonočnega praznika pred Luna XVI., bi bilo Veliko noč praznovati teden pozneje; no Inocencij I je zaukazal praznovanje takisto v 22. dan marcija, ker je bil Luna XIV. postavil v 20. dan marcija. 22. dan marcija je bil torej za Aleksandrince Luna XV., za Rimljane pa Luna XVI. Tako je bilo velikonočno praznovanje skupno ali istočasno, in to, kakor se kaže, zdelo se je v Rimu éudno, in so bili vsled tega vznemirjeni; papež zatorej izjavlja, da (morda na

aprila, rimska pa za 21. dan marcija¹³⁾, zdela se je ta razlika celó cesarju Teodoziju takó čudna, da je pozval škofa Teofila Aleksandrinskega, naj mu pojasni to, zajedno izračuni velikonočno ploščo za več let naprej. Ta velikonočna tabla se je izgubila, vendar pa poznamo prolog k njej do Teodozija; in ta prolog obseza ves nauk aleksandrinske cerkve o doloabi časa velikonočnega praznika¹⁴⁾.

Namerjanega namena navedeni prolog, kljub svoji temeljitosti, se ve da ni dosegel, ker ni mogel odstraniti preprirov med rimsko in aleksandrinsko cerkvijo, temveč, kakor se zdi, jih je še poostril. Zato govori 114. kanon afrikanske (kartagenske) cerkve, katera, poudarjajoč neslogo med rimsko in aleksandrinsko cerkev, zaukazuje, da naj se koncilij obrne do papeža Inocencija I (402-417) z listom v smislu, da naj se truditi obe navedeni cerkvi za mir, ki ga je zaukazal Gospod. Zato govori tudi prolog, ki ga je sveti Ciril, škof Aleksandrinski, postavil načelo svoji petindevetdesetletni velikonočni plošči, in ki ga poznamo, dasi jedino iz latinskega

podstavi astronomskih sodeb) je prišel do preverjenja, da v 22. dan marcija sicer ni bila popolnoma („nam quippiam minus est“, kakor se izraža), no malo ne Luna XVI. Prim. Von der Hagen *O'servationes in Prologo paschales* pag. 36.

¹³⁾ To velikonočno praznovanje je dalo povod tudi zgorej navedenemu listu svetega Ambrozija do škofov provincije Aemilja.

¹⁴⁾ Ta prolog se nahaja z večine v grškem prvotnem tekstu pri Petavius o Soc. Jesu v dokladi k znanemu kronologiškemu delu „*De doctrina temporum*“. Nadalje pri Aegidius Bucherius Soc. Jesu v delu „*De doctrina temporum in Victorium Aquitanum*“, pa v latinskem prevodu.

prevoda¹⁵⁾. V tem prologu govori namreč sveti Ciril o napačnem računjenju velikonočnega praznika na osnovi nad vse nedostatnih ciklov, kakoršni so v Rimu običajni od 84 in 112 let. Potem prehaja na ukaz Nicejskega koncilja, kateri obvezuje aleksandrinsko cerkev, da naj ona določuje čas velikonočnega praznika in naznanja tudi rimski cerkvi, s čimur pa ni odstranjen razpor obeh cerkev¹⁶⁾; zatorej da je on od svojega prednika Teofila za 418 let izračunjeno velikonočno ploščo skrajšal na 95 let, da bi jo napravil obče koristno. Naposled razklada še načela podane plošče v primeri z napačnimi principi Latincev.

(Dalje pride).

¹⁵⁾ Bucherius l. c. pag. 481 in Petavius l. c. pag. 502. Od velikonočne plošče je ostal samo jeden košček; ona obseza leto 153 do 247 po dioklecijanski eri, torej od 27. avgusta 436 do 29. avgusta 531 našega štetja.

¹⁶⁾ Dotični odstavek se glasi: „Cum his igitur atque huiusmodi dissensionibus per universum orbem paschalis regula turbaretur. Sanctorum totius orbis synodi consensione decretum est, ut, quoniam apud Alexandriam talis esset reperta ecclesia, quae in huiusmodi scientia eluceret, quata calendarum et iduum, quata luna pascha deberet celebrari, per singulos annos Romanae ecclesiae intimaret unde apostolica auctoritate universalis ecclesia per totum orbem diffinitum paschae diem sine ulla disceptione cognosceret.“

Ako so nastali dvomi proti popolni pravosti tega prevoda, odnašajo se isti jedino na način izraza; bistveno pa se dá jedva kaj ugovarjati proti temu prevodu, ko navaja bistveno isto tudi sveti papež Leon Veliki v listu do cesarja Marcijana (Leonis opera ed. Garnier Paris 1675 in quarto epist. XCIV); k temu listu se še povrnemo.

Židi v Rusiji.

O metodičnosti nemškega vpliva nek g. Z. poroča v „Svet“ tak čudež:

„Preteklega leta popotoval sem črez bogat trg Valuške gubernije v Tihonovo puščavo. Dnevna vročina primorala me je ustaviti se v krčmi i odpočiti si za čaško čaja. V krčmi bil je samo 10letni fantek. Poprašal sem ga o šegah kraja i zvedel sem, da nekateri iz tamošnjih prebivalcev hodijo v Malorusijo na najemno roboto (delo), v „kraj nemški“, je važno pribavil (pristavil) malčugan. Tak odgovor 10letnega krmečkega fanta se mi je pokazal nekoliko čuden. Ali je Malorusija „kraj nemški“? — poprašal sem ga zopet. — „Ali pa ne!“ — odgovoril mi je malčik, i poalel (zarudel) je, kakor da bi ga bilo sram mojega nevedenja. Kdo ti je nговорil take reči? — nadaljeval sem jaz. — Dà, to je gola resnica, naši ljudje delajo tam pri Nemcih, ti so mi pripovedovali.

V ta trenutek odprle so se duri, i vstopila sta dva kmeta. Malčugan začel jima je jako vstrezati; meni pa je postalo žal, da se je moja prezanimiva beseda s fantom takó kmalu pretrgala. Kajti hotel sem še mnogo kaj zvedeti o Malorusiji i nemških kolonistih. Pa moje želje so se nenadno

izpolnile. Kmeta sedla sta za mizo. Prinesel jima je dečak najprej vodke, katero sta prav marljivo začela vleči. Pred prvo čaško se je jeden prekrizal, drugi pa ne. Poslednji bil je jeden iz teh, kateri so prišli nedavno iz Malorusije, prvi pa je bil domač, stalen prebivalec.

Kako meniš, Grega — takó imenoval se je vrnivši se nedavno iz Malorusije kmet — ti bi nekoliko počakal, vrniti se v svoje nove kraje, tam ti je življenje težavno i nevoljno, pogostil bi nekoliko časa pri nas. Tuji poredki (redi, običaji) niso taki, kakoršni pa so naši.

Ah, bratec ti moj, sedi ti tukaj v temi; prav nič ne vidiš, a potem praviš, da so vaši poredki fletni i prelepi. Jaz sem uže pred 10 leti odrinil z doma, živim na tujem, zdaj sem se nekoliko časa vrnil semkaj, pa ne mara se mi gledati na tukajšnji ljud, kajti krogom je neveden.

Pajdaš se je razžalil i mu je torej odrezal:

— Kaj neki menj vemo, nego veš ti?

— Kaj? Poglej, kaj! Zakaj se neki ti križáš pred vodko?

— Zakaj? Se ve da za to, ker se križamo pred vsako jedjo i pitjem, ker je dano od Boga.

— Ah, ni takó, takó ne smemo postopati. Piti vodko je proti Pismu, torej ni treba križati se.

— A po tvojem, kedaj moramo križati se?

— Nikoli.

— I gledé na podobo božjo ne smemo?

— Tem menj, kajti ta je samo slikana deska, a deska morda razume kaj?

— No, bratec moj, zdaj pač vidim tvoje hvalisane nemške poredke. Po vašem je greh celó Boga moliti. Dasi smo mi ljud neveden, kakor ti trdiš, vendar pa mi več vemo, nego veš ti. Boga še nismo pozabili. Naše vere se drži tudi car, kajti k podobam moli tudi on; ali more biti ne, povej neki?

— Dà, moli; pa kaj iz tega sledi?

— Sledi to, da si ti ruski podanik, torej moraš držati se tudi svoje vere, vere ruskega gospodarja.

— To ti imaš prav; samo na to povem ti, da smo mi podaniki drugega cesarja, torej se tudi vere držimo njegove.

— Kakega drugega cesarja ste vi podaniki! Ali morda Malorusija ni zemlja našega Očka-carja?

— Znano je, da ne; nekdanj bila je vaša, zdaj pa je zemlja nemška, i vladarji njeni so Bismarck, Moltke i kralj.

Pri teh besedah konča žalostno povest g. Z., hotel sem vstopiti v razgovor tudi jaz; pa „nemški podanik“ me je prav z nemško predrznostjo zavrnil s psovko necenzurno ter mi napomnil premodro pogovorko o tretjem psičku, kojemu je naj bolje, da ostane nevtralen, če se grizeta druga dva psa...

Porečete, to je posamen slučaj, ki prav nič ne znači.

„Такъ-то такъ, да не такъ —“ odgovoril bi vam Rus na vašo opomnjo.

Jaz pa menim takó: Če posamni slučaji sploh pome-nijo kedaj kaj, ima navedeni razgovor ne malo veljavo. Kajti jasno dokazuje, da se Nemec dviga od zapada na vzhod i gmotno i duševno. Kronoslav Heruc ima prav, ko pravi v 2. št. „Благовѣста“, da so Nemci prenesli operativno bazo od Varšave, Beča i Trsta na Petrograd, Moskvo i Carjigrad... A kar je naj bolj važno, bo menda to, da ruski narod nima lekarstva od te kuge, nima pomoči od te more razun ohrane, katero mu more dati samo car, premilostljivi car. Nemška kolonizacija v evropski Rusiji se mora prepovedovati; tudi v Aziji možno jo dopustiti samo uslovno ali pogo-jno, i ta uslovja morajo biti pozitivna v ohrani ruske državne ideje. Državno načelo mora biti vselej bolj sveto, nego osebna korist. Če ruski pomeščiki (veliki posestniki) jugozapadnega kraja vidijo svoj prid samo tam, kjer od njega hira državno blagostanje, sedanje narodne razmere pač odločno zahtevajo, da bi jedino državna oblast odtegnila jim pravico gospodariti sebi na mimoletno korist, ruskemu narodu pa na javno smrt. Vse teorije o raznih svobodah tukaj pač ne veljajo celo medenega groša, historično rusko „авоч“,¹⁾ samo poljsko-nemško-židovsko farizejstvo, samo lažnjiva zadano-evropska doktrina na ruski podstavi, samo bezbožna izdaja more v danem slučaju modrovati drugače...

Božidar Tvorcov.

¹⁾ More biti, auf gut Glück! Izljubljena opora lehkomiselné slovanske prirode sploh, a ruske posebno, katera pač ne ljubi pre-tehtovati, a vse prepušča Bogu i pisani sraki, kateri pravimo sreča..

Idem.

Ruske drobtinice.

V ruske hranilnice vložili so tekom 9 mesecev p. l. 20.476.772 r. Poštne hranilnice bile so odkrite še le koncem lanskega leta. Do 1. oktobra je bilo izdano 22.809 knjižic na 1.066.360 r.

V Rusiji je svjat. sinod že večkrat priporočal ustrojstvo cerkvenih knjižnic in razpošiljal popis duhovnih knjig, katere bi morale imeti take knjižnice, ki bi bile dostopne vernikom-župljanom. Ni se storilo veliko v tem pogledu, ker izgovarjali so se radi, da so cerkve siromašne. Sedaj zopet živo priporočajo take knjižnice, govoré, da bode dobra volja duhovnikov in župljanov premagala vse težave.

„Župne šole“ imajo tudi važno zadačo, da postanejo dobro sredstvo v borbi proti raznim raskolnikom. Da bode pa ta borba uspešnejša, potrebujejo župne šole določnih knjig, ki bi pripravljale za ta namen posebno tam, kjer pravoslavni in raskolniki živé pomešani. Ali takih knjig je še vse premalo v teh župnih knjižnicah.

V „predsmrtni ispovedi“ pravi vladika Nikanor, kako je v sredini našega stoletja v Rusiji bila navadna neka čudna blagost: bili so jako mehki stariši s svojimi otroci, odgovitelji z odgovenci, načelniki s podložnimi, celó s prestopniki. Ali sad je dozorel kmalu — vseobča neka razuzdanost se je jela kazati tako silno, da so

morali resno misliti, kako bi vajete — napeli. Dà, uvideli so naj-bolji ljudje, da narodna odgoja ni igrača, da je resna stvar in potrebuje resnih in pametno strogih ljudi.

Ali nismo mi Slovani v obče ravno v tem pogledu jako radi — premehki, premalo stalni v tem, kar spoznavamo v odgoji na-roda za dobro, in smo bili ter smo prerado podobni trstiki, s katero si igra — vsaka sapa?

Pred 25. mi leti začeli so Rusi širiti resno rusko državno misel. Začetek je bil tak, da so bili zadovoljni. Ali kmalu je jenjala gorečnost, nastopila je huda mlačnost. Ali niti poljski kmetje niti plemiči niso imeli koristi od nje, mari Nemci in — vsesvetski „eksploatatorji“. Nemške naselbine so se tako pomnožile, da so nastala cela velika nemška mesta (n. pr. Lodz), in da začenjajo ruski kmetje (štundisti) verovati v prihod nemškega cesarja. In britko tožijo „Mosk. Ved.“ (št. 342 - 1890): „V našem zapadnem kraju ni vstaje, ali godi se nekaj gorjega, bolj nevarnega. Vstajo. je možno zadušiti, ali obrusiti nemško provincijo bode veliko teže“. M. Ved. nadejajo se, da minister notranjih del omeji to nemško kolonizacijo z odredbami, katere ravno izdeluje.

Z druge strani javlja „Svět“ (Свѣтъ), da se je ustanovilo

društvo, katero bode kupovalo zemljišča v zapadnih gubernijah in v obče posredovalo, da bodo zemljišča v teh gubernijah prehajala izključno v ruske roke. „Svět“ pozdravlja to društvo in le želi, da ne bi se razvila pogubna — špekulacija.

Neki Lyskovcev iznašel je svetiljko — dvigateljico (motor), pri kateri se gorenje rabi kot dvigajoča sila, n. pr. pri šivalnem stroju ali pri mlinu za kavo. Kaukatz v Breslavju je koj dal Lyskovcevu 20 tisoč marek. „Mosk. Véd.“ pravijo temu: „Mi dobimo te svetiljke iz inozemstva“... Ko bi naši omikanci ne igrali v glupo opozicijo in da prestrojé svet na novih načelih, mari bi izučavali naše resnično življenje in razvite neusahljivih sil našega naroda — dobivali bi Lyskovcevi mesta tudi pri nas doma“. A mi omikani Slovenci, ali ne trosimo preveč časa na razna vprašanja, ki se nas malo ali nič ne tičejo, ter narodu ponujamo „kamen napredne ali pa tudi starinarske modrosti“, ko narod želi in prosi praktičnega sveta in pomoči?

Če se ne motim, so tudi Nemci že govorili in pisali o „verotrpimosti“. Ali to so bile — vsaj za baltijske Nemce le prazne besede. Estonski kmetje radi zapuščajo luteranstvo in sprejemljejo pravoslavje: prešlo jih je v pravoslavje že okoli 10 tisoč. Ali nakopali so si strašen gnjev — Nemcev. Baroni imajo zemljo v rokah, kmetje so le zakupniki, katere gonijo izpod strehe kulturni baroni z divjim fanatizmom, čisto tako okrutno, kakor gonijo blagorodni lordi katoliške Iree. Tako piše n. pr. dopisnik „Nov. Vremeni“, da je neka taka nesrečna žena bila izgnana ter je morala prezimovati dve zimi — pod veliko jelo v lesu. V Püetiz-u je stara pravoslavna romarska kapelica. Da jo zatemni, sezidal je nad njo Dickhof (graščak) luteransko cerkev — brez dovoljenja vlade in začel goniti pravoslavne. Ali Rusi so se prebudili in — pomogli, in čim bolj se bode hotel širiti luteranski fanatizem, tem bolj bodo Rusi pomagali istovercem — trpinom. Daj Bog, da bi nekristijanski duh verskega preganjanja umaknil se spoznanju, da verujoči v Krista smo si vsi najbliži — bratje, kjerkoli smo na zemlji.

Jako odločno odgovarjajo „Mosk. Véd.“ (št. 348 - 1890. 1.) onim neodločnejšem, ki govoré, govoré o raznih neruskih kolonistih, pa vendar ne vedó, kaj bi počeli z njimi? Pravijo pa „Mosk. Véd.“: „Mi moramo ohraniti svojo narodnost, svojo samostanost. Zato morajo se „ob-rusiti“ puščeni k nam inorodci, in mi moramo delati, da dosežemo to. Kriviti inorodce za to, da so inorodci, je smešno. Tu ne more biti nobene krivice in pravice“. „Birž. Véd.“

pa mislijo, da bode šola „vsadila izvestne vzore i načela v mlado glavo“, in tako „bode neobširno znanje zemljepisa, narodopisa in zgodovine Rusije vsajalo v mlade glave ljubezen k Rusiji!“ „Mosk. Véd.“ (št. 350 - 1890) ne varjamejo tega, da le spoštovanje Rusije more roditi tudi — ljubezen. „Samo, ako bode vprašanje in položaj postavljen biti popolnoma Rusi ali pa čisto nič ne biti Rusi: samo tedaj bomo smeli nadejati se, da se bode dobro zlil inozemni element z ruskim“.

V zapadnih gubernijah Židovi ne bi smeli kupovati zemlje, tako veli zakon. Ali oni so sestavljali delniška društva s svojimi kapitali, ta društva so kupovala velika posestva, in „sedaj nekaj pod trdko društev kupljenih velikih posestev imajo židovski kapitalisti (Kievljanin).“

Zanimivo je, da Olga Novikova, znana goreča braniteljica Rusije in Slovanov v angleškem društvu, piše v pismu vojvodi Vestminsterskemu, „da ruski židovi-oderuhi naravnost uničujejo Rusijo“.

V Moskovsko odvetniško zbornico hoteli so Židje, kakor je bilo omenjeno v 1. letošnji števi „Slov. Sveta“, izbrati toliko „svojih“, da bi bili imeli večino. Ali narodna stranka je zmigala, in Židje bodo morali čakati novih izborov. „Mosk. Véd.“ št. 341 priporočajo kot najbolje sredstvo proti židovski agitaciji, da zakon ustanovi nek odstotek židovskih odvetnikov. „To bi končalo koj vsako borbo plemen“.

Židovske „Novosti“ začo'e so širiti pravoslavje. Ker drugi ruski časopisi „Novostim“ odgovarjajo, da se ruski narod ne sme dati semitom v roke, vzdihujejo „Novosti“ o kristijanski-ponižnosti. Na to modrost odgovarjajo „Mosk. Véd.“ št. 339: „To je naravnost smešno! Vam se je zapovedalo, se ve, da trpite i podstavite lice, a vi nečete? To bi jako rad g. Notovič (žid, ured. „Novosti“) Ali „Novosti“ se jako motijo, misleč, da nam vera brani vsako samozaščito, da nas ograbiijo razni izrabitelji. Misijonarska propoved židovskega časnika je le smešna“.

Ženevski list nihilistev „Obščee deło“ toži, da se rusko občestvo ne meni več za njih ideje, da je postalo „čisto mrtvo in gluho“ za nje. Za te iluzije so se nihilisti ubijali, in imeli so prevrženecv — sicer nikoli ne veliko — v Rusiji, sedaj ne več. Prej so pripovedovali mnogo o raznih „zloporedah“ v Rusiji, sedaj ne vedó drugega, pa pripovedujejo strašen zločin, da je nek profesor čital pa prevrnil dva lista mesto jednega, pa je — o groza — mirno dalje čital. Radikalna Evropa, ali te ne spreletava groza radi takega barbarstva?!

C.

Moravski ornamenti.

V svoj čas smo omenili v književnem razgledu, da so lanskega poletja izšli „Moravski ornamenti“ v II. snopiču. Priobčilo jih je društvo „Deželnega muzeja Olomuškega“. Na kamen pa je vzorce slikala Magdalena Wanklova (Wankel). Tiskala pa je vse skup c. kr. državna tiskarna na Dmaju. Tisk sam je dovršen in sam po sebi monumentatno delo, ki natanko in v vsej krasoti predstavlja vzorce narodnega vezenja, kakoršno še živi in je ohranjeno v spomenikih Čehoslovanov moravskih. Vezenje je vsebina tega zvezka, in ž njim je podana zopet snov, ki jo bo ne le samo občudoval umetniški svet, ampak tudi porabljal motive, ki so kar nakopičeni v raznih vzercih in spomenikih tega slovanskega vezenja (štikanja).

Snopiču je pridejan predgovor in tekst, ki razlaga

natisnene slike in vzorce tega snopiča; takó je možno umeti vse, kar se predočuje gledalcu. Vendar pa je vse takó povedano, da ni treba izpustiti mnogo, pa čitatelj vendar razume vsaj na sploh, kaj pomenjajo v snopiču predloženi vzorci. Iz teksta samega se čitatelj mnogo nauči, in naše slovenske čitateljice bodo imele priliko spominjati se, ali so na Slovenskem videle kaj jednekega ali podobnega. Zato podamo tekst, kolikor ga je možno umeti brez pomočkov vzorcev. Priporočamo pa to delo vsem imovitišim rodbinam slovenskim in onim učnim zavodom, katerih dolžnost je, učiti tako umetnost slovensko mladino. Sicer pa so moravski ornamenti pomenljivi za vse slovanske narode, in, ako so začeli tujci poprijemati se tu združenih motivov, bodo Slovani toliko rajši sezali po njih kot po svojstvenini slovanski.

Danes začnemo s predgovorom II. snopiča moravskih ornamentov, ki se glasi:

„Še ni šest let, kar se je obrnila pozornost našega občinstva k slovanskemu narodnemu vezenju v Moravi. Skoro bi mogli reči, da se o njem do te dobe niti vedelo ni, ter da so je še le tedaj prav za prav zasledili.

Izvestno ni se vedelo do nedavna več, nego da je naš narod nosil nekdanj sploh svojo lastno krasno obleko (kroj), kateri ostanki so se ohranili še v mejnih goratih krajih naše moravske domovine. Na to nošnjo pa je gledal vsakdo sam kot na celoto, samo na slikovitost cele obleke ali pojedinih njenih delov; nikdo pa ni podvrzel poučevanju in temeljitemu preiskovanju tudi drobnega nje nakita, nikdo ni ocenil prave umeteljniške strani narodnega kroja — to je vezenja, katero podpira slovansko narodno nošo.

Bil je v resnici uže skrajni čas, da se popravi, kar se je bilo zanemarilo. Izjemši nekatere mejne kraje, sosebno na jugovstičnem Moravskem, propalo je narodno vezenje, cvetoče nekdanj v celem narodu, ter bilo bi se skoro pozabilo. Duh tako zvane „moderne civilizacije“ in napredek obrti jo je spodrinil. Kamor je prodir vpliv teh činiteljev, tam se je premenilo vse življenje, pa tudi vnanost našega naroda, sosebno pa stari, trpežni kraj, kateri je dedoval sin po očetu, dà, vnuk po dedu, umaknil se je mestni ali polumestni obleki, a s starim krajem zginil je i njega nakit — vezenje. Da li je zamena krasnega trpežnega in ukusno, da umeteljniški olepšanega kroja za brezlično, vsakega umeteljniškega okrašenja, prosto moderno obleko, ki je mnogokrat iz preslabega, če prav cenega blaga, bila našemu ljudstvu v gospodarski prospek ali na korist njega estetičnemu ukusu — o tem je danes v narodu jeden sam glas. Žalibog, da se ne dá ta hiba, jedenkrat storjena, tako lahko popraviti. Tradicija — ta močni činitelj v življenju naroda — je pretrgana, in drugi — menjiva moda — toržestvuje (triumfuje) danes.

Tako so deli narodni kraj z njegovim umeteljniškim nakitom v kot; in celó do sedaj ohranjeni spomeniki in ostanki te narodne umetnosti izginili so z ljudmi minulih vekov vred, kajti oni, nehotéč ostaviti teh pomnikov davne umetnosti, vnukom svojim, neimajočim za spomenike pojema-joče umetnosti svojih prednikov ni smisla ni uvažanja, jemali so jih s seboj celo v grob.

In tako bi se bil malo ne danes izgubil za nas poslednji pomnik nekaterih plemen češko-moravskih, n. pr. Hanakov, in zgodovina umetnosti slovanskega naroda na Moravskem bi kazala praznoto, ki bi se ne dala dopolniti.

Zasluga, da je naše občinstvo najprej na Moravskem, pozneje pa tudi na Češkem, obrnilo pozornost svojo na to stran narodne naše umetnosti, ta zasluga gre, kakor znano Olomuškemu muzejnemu društvu, ustanovljenemu pred sedmimi leti; sosebno pa imajo zaslugo pri tem za ta muzej

velezaslužni gospod konzist. sovetnik in poslanec Ign. Wurm, obitelj slavno znanega antropologa moravskega gosp. Dr. Wankla, zlasti pa njegova hči gospa Vlasta Havelkova in prerano umrli prof. Jan. Havelka. Prvi odločilni korak v tem napravljenu (pravcu) bil je storjen z razstavo narodnih vezenj moravskih v zimi 1885 l. v Olomucu, katero je priredilo ravno to muzejsko društvo. Kakor vsaka nova ideja, bilo je i to podjetje Olomuškega muzeja hladno sprejeto tu pa tam, in mnogokateri kratkovidnik je pomajal z glavo pri tem. Da pa je bila ideja dobra in opravičena, pokazal je končni vspeh, kateri ni mogel biti sijajnejši.

Ko je namreč ta čas prišla na Olomuško razstavo gospa Em. Bachova, poslana po vis. ministerstvu prosvete kot ravnateljica strokovne šole za umetniško vezenje na Dunaju in tedaj prva naša avtoriteta, kar se dostaje vezenja, dala je, pregledavši našo razstavo, v navdušenih besedah oduška svojemu začudenju o krasoti in originalnosti našega vezenja — tu še le odprle so se mnogim oči. Znano je, da imajo stara, zaničevana vezenja našega naroda znamenito in do sedaj nepoznano estetično in kulturno ceno, da se naš narod s tem svojim duševnim imetkom pred drugimi narodi more ponášati, in da se na temelju teh umetniških izdelkov naroda utegne vsa naša obrazujoča umetnost preroditi ter postati svojstvena, kar je pred vsem potrebno, ako hoče narod naš veljati v zgodovini svetovne umetnosti za individualiteto ter ako hoče doseči tam častno mesto.

Kmalu potem (leta 1886) poslal je muzej Olomuški izbor vezenj na razstavo domače obrti na Dunaj, kjer so vzbudila razstavljena dela splošno občudovanje, in ravnatelj avstrijskega obrtnega muzeja, dvorni sovetnik Falke, izrazil se je v svojem poročilu o tej razstavi, da je naše vezenje ne samo krasno, ampak naravnost „klasično“.

Od te dobe klanjali so spoštljivo vsi pravi poznavalci umetnosti svoje glave pred temi izdelki utrjenih rok naših kmetov, in tudi mnogo umetnikov naših začelo je slutiti, da je mnogo vrednega v domači obrti, katera pa dosedanemu, po vplivu tujstva skvarjenemu ukusu današnjega razumnštva ni ugajala. Od te dobe opazujemo mnogostransko nadobudno stremljenje preroditi našo umetnost v narodnem napravljenu. Gledé na to pa je pred vsem treba temeljito poznati umetniške izdelke našega naroda, njih umetniško vrednost gledé na estetiko, kakor tudi gledé na njih izvornost in ravno tako oceniti njih kulturni pomen.

V ta namen se je izdal drugi snopič moravskih ornamentov z barvanim tiskom, ki so majhen izbor moravskih vezenj; namen je bil, da se ti umetni spomeniki predložijo kar možno v verni reprodukciji. Posoben tekst pa razlaga odbrano v barvah natisnene vzorce in podobe.

Vlasta Havelkova*.

ЗАРЯ.

Въ воздушныхъ высотахъ, межъ почю и днемъ,
Тебя поставилъ Богъ, какъ вѣчную границу,
Тебя облекъ Онъ пурпурнымъ огнемъ,
Тебѣ Онъ далъ въ соутницы денницу.

Когда ты въ небѣ голубомъ
Сіяешь, тихо догорая,
Я мыслю, на тебя взирая:
Заря, тебѣ подобны мы —
Смѣшеніе пламени и хлада,
Смѣшеніе небесъ и ада,
Сліяніе лучей и тьмы.

A. S. Chomjakov. L. 1826.

МОЛИТВА.

Въ минуту жизни трудную
Тыснится—лъ въ сердцѣ грусть: —
Одну молитву чудную
Твержу я наизусть.

Есть сила благодатная
Въ созвучьи словъ живыхъ —
И дышитъ ненонятная,
Святая прелесть въ нихъ.

Отъ души какъ бремя скатится,
Сомнѣнье далеко —
И вѣрится, и плачется,
И такъ легко, легко.

M. Ю. Lermontov.

O slovenskih novinah in časopisih.

(Pismo Slovincu na tujem)

Mnogo, res je mnogo let, od kar ste odšli iz slovenske domovine daleč v tuje kraje; Vaše poslednje pismo je hodilo več tednov do mene. Umejem Vas, dragi rojak, ko pravite, da nič več ne veste, kakò je v domovini, sebesno, od kar Vam pošta iz neznanh vzrokov ne donša več „Slov. Naroda“. Vprašate me, na kateri časnik in časopis slovenski bi sedaj — ob začetku leta — bilo primerno naročiti se. Odgovor na to vprašanje je za me lahek ali pa težek, kakor hočem poštovati stvari. Lahak zato, ker ste mi dovolili odgovoriti s stališča, na katerem zagovarja „Slovanski Svet“ slovenski program; težek pa zato, ker so na Slovenskem jako občutljivi, zamerljivi in jako malenkostni.

Toda zamere se jaz v javnosti nisem še nikdar bal in sem, odkar izhaja „Sl. Svet“, meril in zameril na vse strani že toliko, da sem se zameril malo ne vsem strankam, strankicam, voditeljem in vsakovrstnim javnim zastopnikom. Jaz Vam torej priporočim razne slovenske liste, kakor mislim sam o njih.

Odgovor ste mi Vi sami zljajšali s tem, da nočete, da bi Vam našteval vse novine in časopise slovenske, ampak samo take, na katere bi se utegnili naročiti.

Po vsem tem hočem biti kratek in Vam hočem to in ono, kakor želite, popisati in označiti morda v poznejših pismih.

„Slovanski Narod“, ki ste ga itak dobivali do zadnjih let, izpolnjuje poprek še vedno srečno dolžnosti, katere mu je od začetka nalagala prava narodna stranka. Da ima tudi svojo zgodovino po notranji vrednosti, razume se iz tega, da je imel razne urednike od katerih je vedno največ zavisno, potem pa tudi v raznih dobah različno sestavo upravnega odbora „Narodne Tiskarne“, katere tudi vpliva na notranjost lista. „Sl. Narod“ je še vedno toliko vpliven, da ž njim pada ali pa se povzdiguje narodna stranka, da peša ali pa se krepí stremljenje po izvršbi slovenskega narodnega programa. Kolikor se je slišalo že lani, hočejo listu povečati obliko, in so že vsaj uredništvno osebje okrepili nekoliko. Zadače so se listu pomnožile vsled posebnih razmer, katere že poznate nekoliko po „Sl. Svetu“; ali jih bo izpolnjeval, pokaže bodočnost. Zavisno bo to tudi od delujočih rodoljubov. O vsem Vam bom pisal prilično več; za sedaj priporočam Vam „Slov. Narod“, iz katerega dobite še vedno najboljširniši razgled o razmerah slovenskih pokrajin, poleg tega članke, kateri razpravljajo važna vprašanja, dostajajoča se največ Slovincem, potem pa tudi drugih Slovanov.

V Trstu 24 (n. st.) januarija 1891.

Med pokrajinskimi listi sta najbolj v soglasju s slovenskim programom in v obče na stališču kulturnega programa avstrijsko-ogerskih Slovanov „Edinost“, ki izhaja po 2krat na teden v Trstu, in „Nova Soča“, ki izhaja po 1krat na teden v Gorici. Oba lista se vjemata po mišljenju s „Slov. Narodom“, zagovarjata odločno narodno avtonomijo, priznavata vrednost cirilometodijske cerkve; tu in tam kritikujeta celó razmere slovenskega središča. Pri obeh listih sta še mlada, čvrsta, nadarjena urednika, ki zapazita takoj, kaj je treba podati slovenskim čitateljem; „Edinost“ ima tudi v političnem razgledu rezke opomnje, ki kažejo na bistroumje urednikovo. Iz „Edinosti“ se poučite, kakò se ravna s Slovinci po vsem Primorskem, in sebesno, kakò se jim je boriti v Trstu in Istri proti italijanskemu življu.

Znano Vam je, da izhaja „Mir“ v Celovcu po 2krat na mesec; jaz bi Vam priporočal tudi ta list, ker naddrobno popisuje položnje malo ne vsake občine koroških Slovincem. Iz „Mira“ spoznate, kakò hudo pritiskajo germanizatorji od vseh krajev na ta slovenski ostanek na Koroškem. „Mir“ je v zagovarjanju slovenskih teženj mnogo pohlevniši, ker mu je delati nato, da bi se narod še le ovedel, privadil čitanju slovenskemu ter začel potegovati se vsaj za koščke svojega narodnega prava. Uredništvo „Mirovo“ poštevata terorizem nemške stranke, posvetne in više duhovenske gosposke, in zato si ne upa govoriti takò odločno, kakor omenjana lista prim. Slovincem. Nadejati se je, da se spremeni tudi „Mir“ v tednik; podpore pa potrebuje in zasluži od vseh Slovincem. Dà, „Mir“ in „Edinost“, pa tudi „Nova Soča“ zasluži po uslugah, ki jih napravljajo Slovincem in s tem zapadnim Slovanom v obče, podpore tudi od ostalih Slovanov, kateri so preverjeni, da bramba, oziroma rešitev Slovincem pomenja brambo Slovanstva na zapadu v obče.

V Mariboru izhaja po 1krat na teden „Slovanski Gospodar“, ki ima krepiti narodno zavest in zagovarjati interese blizu pol milijona Slovincem. Ta tednik je bil pred leti še dober; po spremembi uredništva pa ne odgovarja več sedanjim potrebam. Ker imajo štirski Slovinci mnogo probujenih in delavnih rodoljubov, nadejati se je, da zasnujejo kmalu poseben list, ki bo zadoščeval primerniše in boljše sedanjim zadačam štirskih Slovincem in slovenskega naroda v obče.

„Ljubljanski Zvon“ je leposloven in znanstven list. Priob-

čuje dotične snovi, kakor jih podajajo slovenski pisatelji iz svojega, torej ne po prevodih. Poslednje priobčujejo slovenski politični listi, sosebno „Sl. Narod“. „Ljub. Zvon“ premalo čitam, da bi Vam povedal lastno sodbo o njem; dozdeva se mi pa, da spisi, ki jih priobčuje, so *premalo slovenski*, in čital sem v nekem spisu stavke ki bi se bili podajali bolj za kak latinizatorski ali pa — Bismarckov list, nego za slovenski leposloven in znanstven list. Tudi se mi zdi, da ta list premalo vzgojuje novih pisateljskih močij, v smislu, kakor sta izvrševala to zadačo po svojih listih Janežič in Stritar. Sicer pa delajo latinizatorji tudi temu listu največe zapreke, kar pa kaže samo o razposajenosti latinizatorjev, ne pa o tem, da bi bil „Ljub. Zvon“ latinizatorskemu delovanju in ruvanju na poti ali celo nevaren. Nasprotno; dosedanje uredništvo, kakor se kaže, ogibalo se je vsake stvarce, ki bi bodla v oči novodobne latinizatorje. To pa vendar ni nič pomagalo, da so urednika napadali in izpodkopovali, kedar se jim je hotelo. Doslej je bilo tako; morda bo bolje v bodočnosti; z novim letom se je spremenilo nekoliko osebje pri uredništvu. No, „Ljub. Zvon“ vpliva po jeziku in obliki na slovenske pisatelje; velika večina teh piše zanj, in nadejati se je, da postane po duhu list, kakoršni so drugi slovanski listi te vrste. V obče pa je priznati, da ima že doslej lepe zasluge za razvoj slovenske književnosti; kajti nekaj vrlih pisateljev je priobčilo po „Ljub. Zvonu“ cenjenih razprav, spisov in krasnih pesmij.

Ne vem, ali se zanimate tudi za strokovne liste. Tudi teh imajo Slovenci že lepo število. „Slovenski Pravek“ je mesečnik, ki jako napreduje in skuša vedno bolj ustrezati potrebam slovenskih juristov, pa tudi rodoljubov, ki se zanimajo za javno življenje. „Popotnik“ je list „za šolo in dom“, in je glasilo učiteljev vseh slovenskih pokrajin; ozira se gledé na šolstvo tudi po ostalem slovanskem svetu. „Učiteljski Tovariš“ je, kakor vidite, tovariš „Popotnikov“, suče se pa bolj v ozkih mejah domovine. „Vrtec“, časopis s podobami za slovensko mladino. Ta mesečnik čita slovenska mladina zares kaj rada na svoj duševni dobiček. „Novice“ še izhajajo; politično so svojo veljavo pa izgubile popolnoma. Pa gospodarskih listov imajo Slovenci samostalnih in v prilogah še mnogo.

Strogo znanstvenih listov Slovenci sedaj nimajo; „Kres“ je ustrežal za ta del, pa so ga izpodkopali. Ne vem, ali pride kaj boljšega ali vsaj enakega za njim. Znanstveno deluje po razme-

rah slovenskih potreb „Matica Slovenska“. Ako morete, vpišite se za njenega člena. Njen letopis Vam natanko našteva slovenske „časopise“ in vsake vrste književnost, ki izhaja na Slovenskem.

Omeniti pa Vam moram, da slavnijezikoslovec P. Stanislav Škrabec priobčuje že mnogo let na platnicah „Cetlja z vrtov sv. Frančiška“ jezikoslovne razprave, katere so mu pridobile častno ime tudi pri lingvistih ostalih Slovanov.

Šaljivih listov nimajo dandanes razun „Brusa“ Ljubljanskega; „Brivec“ je začel v Trstu pa še le sedaj izhajati. Ta dva lista Vam samo omenim, ker bi itak ne mogli dobro umeti zaradi Vam neznanh razmer, kaj „brusi“ jeden in „brije“ drugi.

Kritikovati dandanes na Slovenskem pa je obče kočljiva stvar; latinizatorji so uzurpovali kritiko za se. Kar se ne uklanja tej kritiki, je obsojeno in izobčeno. Izobčili so že liste, ki so prava nedolžna dušna paša nasproti vsebini listov drugih narodov. Nestrpnost latinizatorske kritike provzročuje dva nepotrebna tabora ne samo v publicistiki, ampak tudi v vsej književnosti. Poleg starejših književnih podjetij snujejo analogna nova podjetja z latinizatorskim značajem. Poleg „Slov. Naroda“ vstvarili so poseben dnevnik; poleg popularno pisanih listov priredili so temu dnevniku posebno prilogo. Vsporedno vstvarjajo poleg starih listov nove liste; s konkurencijo hočejo izpodmakniti liste „liberalne“ barve, kakor razumevajo „liberalnost“ oni sami. Dr. Lampe, ki izdaje tudi poseben list, „Dom in Svet“, kakor mi pravijo, je še najzmerniši z one strani, kar kaže, da se je res učil tudi za lastno življenje filozofije. Da je razcepljenje tudi v literaturi na škodo tej literaturi, utegnate soditi in razsoditi sami. Pomisliti je, da mnogokdo je že obmolknul pri takih literarnih razmerah, ko bi bil drugače množil slovensko književnost njej na korist in slovanskemu narodu na čast. A pisatelji, ki bi s protikritiko utegnili posvetiti latinizatorjem, nimajo poguma ali pa ne dobé predalov za tako kritiko. Takó se potem kopiči zlasti „Slov. Svetu“ zadača za zadačo, kakor da bi ne imel zmagovati dovolj pozitivno poučujočega gradiva.

No jaz sem Vas hotel samo opozoriti na posebne liste in z molčanjem pokazati, na katere liste se Vam ni naročati, ako bi čitali tu pa tam njih naslove. Odločite se po tem, kakor morete in zmorete.

Za sedaj pa iskren pozdrav v daljavo! Ves Vaš

F. Martinovič.

D O P I S I.

V Trstu, 4. januarja 1891.

„Ubogi smo mi Slovenci“ — sliši se vsak hip po naših časopisih, „nedostaje nam denarja, da bi se mogli vrlejšo vzdrževati“!

Res je, ubogi smo, ni novcev, da bi mogli čvrstejšo vzdrževati, na pr. prevažno družbo sv. Cirila in Metodá. Mnogo je že storila ta družba glede na narodni prospeh, a gotovo bi še več storila, ko bi jo „še bolj“ podpirali. Ne bodem se hvalil, ker sem Tržačan, ali smelo lahko rečem, da je Trst s svojo okolico še največ storil za najkoristnejšo našo družbo. Zato pa tudi uživajo Tržačani največ koristi od te družbe, — poreče kdo. Ali jaz sem v tem drugega mnenja. Novcev bi se nabralo „drugod“ — več in mnogo več za imenovano našo družbo, ko bi se le skrbelo, da vsak narodni novce pade na rodovitna tla, ko bi „stranke“ in društva skrbela, da se dotični njih novci uporabijo najkoristnejše.

Stranke in društva, pravim, in dovolj imam razlogov, da omenjam to. Nehoté se spominjam zadnjih volitev v Ljubljanski mestni svet, in ravno tu imam pravo živo sliko pred očmi! „Katoliško politično društvo“, oziroma dotična stranka — kakor se je pokazalo pri neki obravnavi — potrosilo je lepo število novcev za imenovane volitve — novcev katerih ni bilo treba „nikoli potrositi“! Vidite torej, gospoda — tu je moja stvar, moja ideja!

Z denarjem, kateri se je „brezpotrebno“ potrosil pri imenovanih volitvah, ustanovil bi se morda prepotraben „otroški vrt“ tam kje na tužnem Gorotanu. Morda bi ne zadoščevala dotična svota za ustanovitev jednega vrta; ali ako bi se ustanovil, brigalo bi se gotovo i domače občinstvo za njegov obstoj ter pridno nabiralo radodarne doneske. Sloga torej med seboj — in v prvi vrsti v glavnem mestu — v

Kranjske, ter i drugod, koder živi narodič naš! To so moje želje, katere izražam ob priliki novega leta, misleč, da so to i želje vsakega trezno mislečega Slovenca.

Mi hočemo napredovati, priporočamo zlato „slogo“ — a sami jej stavimo na pot gorostasne skale. Jedva se je Kranjska rešila tujstva (ali vsaj deloma in začasno), uže se je razcepila narodna stranka na dvoje. In mi tu, ob skrajnej meji, gledamo s krvavečim srcem ta razkol, to neumestno cepljenje. Pri shodu, kateri se je vršil nedavno v Ljubljani, shodu slovenskih državnih in deželnih poslancev, doseglo se je neko sporazumljenje, in narod je bil navdušen nad to lepo slogo, katera pa cvete med našimi poslanci samo, dokler so skupno — pri enakem zboru!

Stranke med tako majhnim narodom kot je naš, in celo stranke, katere hočejo biti med seboj najodločnejši boj, treba je odločno grajati. Če se med seboj ne vjemamo v kaki stvari, ni potreba še razsajati nad radikalcu itd.

O grozovitih liberalcih med Slovenci pač ni govoriti. Možje, kateri ljubijo slobodo, združujejo pri nas to mišljenje vedno s pravimi krščanskimi načeli.

Imejmo pred očmi le zgodovino. Kam je vrgla nesloga Poljake! Dobro pa znamo, kaj je prinesla sloga Germanom (posebe Nemcem) in Italijanom. Razvidno je, da, dokler so se ti cepili v posamične, četudi močne stranke, storiti niso mogli ničesar v prid celokupnega naroda. Kedar so se pa poprijeli skupno ideje za sveto narodno stvar, dosegli so svoje namene.

Kaj opravi sam za se tak narodič kot je naš? Še držati se mu je težko, kaj li politično napredovati! Tako odločno se branijo nekateri ideje — združenja s Hrvati — in mnogoteri imajo tako idejo kot za neizvršno. In vendar, ko bi se vsi skupno poprijeli te ideje — bila bi pač izvršljiva.

„Šta če Kranjac bez Hrvata,

Šta bez Kranjca Hrvat,

Šta i brat bez brata“!

In vendar, kaka zaslomba bi bila našej monarhiji jednako združenje! Strta bi bila s tem glava irredenti, a odvzeta moč madjarskemu šovinizmu. Trojedina hrvatska kraljevina z Dalmacijo in Istro, ter slovenske dežele in morda še Bosna in Hercegovina, spojene v jedno skupino, zagotovile bi si slovansko svoje stališče, in cesarstvo naše bi imelo s tem jedno najtrdnjših opor. „In ali bi bila taka ideja neizvršna? Med Hrvati te ideje ni treba niti vzbujati, — a še zelo mrtva je med Slovenci!“

Mi Slovenci imamo sami zase mnogo idej — a menda nobene stalne ideje — prave svete ideje. — Glavna stvar nam je vendar še to, da se vsi skupaj borimo le za naš naroden obstanek, da se vsi skupaj upiramo sili tujstva; v tem smo si torej Slovenci menda še jedini. A da bi se skupno skrbelo, da bi se naš narod zares utrdil za bodočnost, in da bi si potem pridobil v državi ono častno mesto, katero uživajo, n. pr. Italijani, o tem ni niti misliti. Sami zase čutimo se mi Slovenci preubogi, preslabi in premajhni, združiti se pa nočemo s pomočjo narodne avtonomije z drugimi našimi brati, katerih štejemo uže na milijone med južnimi Slovani naše avstro-ogerske monarhije. X.

Ogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

G. Ivan Nabergoj, državni poslanec, ki je konec lanskega leta praznoval 25letnico svojega javnega delovanja kot narodni zastopnik, dobil je odlikovanje z viteškim križem Fran Josipovega reda. Rodoljubi slovenski so se razveselili, ker je došla ta čast prvaku Tržaških Slovencev po zasluženju, ker ga poznajo, da on ostane narodu ta, ki je bil doslej, ker so nadalje počeščeni s tem tudi Tržaški Slovenci, kateri menijo, da se postopanje Nabergojevo, torej tudi narodovo, odobruje z najviše strani. Ker je Nabergoj postopal v smislu, ki se ne zлага z dosedanjim sistemom na Primorskem, nadejajo se Slovenci v obče, da ne ostane odslej samo pri odobravanju Nabergojevega delovanja, ampak da se bo načelno postopalo tudi drugače nasproti primorskim Slovanom, in se sistem spremeni, kakor bi odgovarjalo narodni enakopravnosti in državnim interesom.

Na Koroško je prišel na ukaz poljedeljskega ministra potovalni učitelj za Kranjsko poučevati slovenske kmete, ker

za 130.000 koroških Slovencev ni nobenega potovalnega učitelja, ki bi umel slovenski. Minister je poslal g. Pirca na prošnjo polit. društva koroških Slovencev. Zaradi tega so koroški Nemci interpelovali poljedeljskega ministra. Ta je vse pojasnil, potem pristavil: „Za jedno mi je izraziti, da je to postopanje tembolj odločno zavrniti, ker mislim, da ima poljedeljsko ministerstvo sploh nepobitno pravo, da delovanje z državno podporo nameščenih potovalnih učiteljev po potrebi razširi tudi preko mej upravnega območja, za katero so nameščeni, pri čemur se umeje ob sebi, da so pri vseh poljedeljskega ministerstva odredbah izključeni vsi nestvarni oziri“. Poljedeljski minister je moral tukaj analogno zagovarjati se, kakor slovenski poslanci in rodoljubi, ki se tu pa tam spomnijo koroških Slovencev, dasi niso od njih izvoljeni. Iz navedenega slučaja je razvidno, da nemški liberalci poudarjajo za nemške interese solidarnost vseh Nemcev, ne gledé na meje te ali one dežele; nasproti Slovanom pa naglašajo, kjer jim ugaja, stališče deželnih avtonomistov. Oni

so nasproti Slovanom sedaj duvalisti, ali kakor oni še vedno trdijo, centralisti, sedaj pa deželni avtonomisti.

Ruska gledališna igra v Trstu. Dne 22. in pozneje je bila na Tržaškem odru na italijanski jezik preložena tragedija „Ivan Grozni“ od A. Tolstega. Vlogo „Ivana“ je izvrševal slavni Rossi z največim uspehom. Od dejanja do dejanja je rastlo navdušenje za Rossija, ki se je dolgo pripravljalo na to igro, in ki jo je mojsterski igral. Elegantnega občinstva je bilo gledališče natlačeno po vseh prostorih.

Novi župan Tržaški, ako se potrdi, bo dr. Pitteri. Slovenci ga smatrajo kot manjše zlo v sedanjem položaju, „Edinost“ dokazuje, da dr. Pitteri bo moral še le dokazati, da zasluži zaupanje tudi od slovenske strani.

Novo društveno tiskarno je odprl v Celju g. Drag. Hribar, večletni vodja „Narodne Tiskarne“ in odgovorni urednik „Slov. Naroda“. Poslednji pravi: „Želimo mu mnogo sreče v novem delokrogu, Celjskim Slovencem pa čestitamo, ker pridobe v g. Hribarju jako delavno narodno moč, kakoršno se je pokazal v raznih Ljubljanskih narodnih krogih pri več prilikah“. Tem besedam se pridružujemo tudi mi in se nadajamo, da bo nova tiskarna pospeševala narodno književnost vsake vrste med štirskimi Slovenci, se posebno ko je g. Drag. Hribar sam vnet in spreten zato.

„Tempora mutantur“. Pod tem naslovom piše nekdo v „Slov. Narod“ naslednje vrstice: „Bilo je leta 187., ko smo sedeli dijaki zadnjega gimnazijskega razreda in čakali g. učitelja za staroslovenščino. Ta predmet nam je bil jako priljubljen, le žal, da se ga nismo učili po več ur na teden. Naposled je prišel sivi starček in vsedši se na kateder iz vleče strahoma se ozrši na vse kraje, neko z ruskimi črkami tiskano knjigo, češ, da vidimo novo cirilsko azbuko! — Bal se je zaslužni mož ovaduhov in potem preganjanja radi panslavističnih idej; kajti za onih časov so se pridno preganjali slovenski profesorji brez nikakega vzroka! In pri besedi Rus ali ruski jezik morali smo se malo ne prekrizati. — Kaj poreče neki, častitljivi moj bivši profesor, ako mu povem, da se dandanes po vsi avstro-ogerski državi in to v prosvetljenih krogih kaj pridno uče ruskemu jeziku, in je bilo čitati pred par dnevi po nemških novinah, da so določeni iz nemške in avstro-ogerske vojske nekateri častniki, kateri pridejo sem k nam v Kazan, da se dobro nauče ruskemu jeziku. Kakó se vremena (časi) menjavajo“!!

Podporno društvo za slov. visokošolce na Dunaju je imelo meseca dec. p. l. občni zbor. Predsednik g. Navratil je omenil, da šteje društvo za svoja ustanovnika 2 knezoškofa; sam presvetli cesar mu je poklonil bogato darilo. Leta 1890 je bilo 55 rednih društvenikov, podpiranih dijakov pa 42 v 97 slučajih. Leta 1890 je došlo 360 gld. ustanovnine; dosedanja ustanovna glavica znaša 1900 gld. 30 kr. drugih dohodkov je bilo 866 gld. 30 kr., stroškov pa 731 gld. 94 kr. Dosedanja aktiva znašajo skupaj 2886 gld. 2 kr., ter ostaje po odbitkih podpor in stroškov še 2154 gld. 98 kr.; v teh še ni glavničnih obrestij od začetka l. 1890. V novem odboru je: Ivan Navratil predsednik, podpredsednika

sta dr. F. Simonič in dr. M. Ploj, blagajnik dr. Fr. Sedej, njegov namestnik I. Pukl, tajnik I. Jereb, namestnik dr. K. Štrekelj, odborniki pa so: dr. M. Murko, dr. A. Homan, itd. Društvo, kakor se vidi, dobiva primerne podpore in deluje srečno. Slovenska inteligencija naj bolje ve ceniti, kaj pomeni tako društvo, zato je tudi podpira.

b) Ostali slovanski svet.

Franc Ferdinand d'Este, nadvojvoda in, kakor vse kaže, tudi prestolonaslednik avstrijski, obišče začetkom meseca februarja ruski dvor v Petrogradu. S tem povrne obisk ruskega prestolonaslednika prošle jeseni na Dunajskem dvoru, zajedno pa se predstavi carju in carici. Nemško-liberalni listi bi radi odrekli politični pomen temu obisku; vendar je očitno, da sedanja odnošenja med našim in ruskim dvorom so postala prijaznejša. Tega se veselijo se posebno avstrijsko-ogerski Slovani, ker se nadajajo, da se zmanjša oni vpliv, ki zadnja leta straši celó do najvišjih krogov s takó imenovanim „panslavizmom“. Tuja, protiaustrijska politika si je mela roke od radosti, da je mogla vplivati s takim strašilom. Pravi državniki in prijatelji našega cesarstva še vedno in nepremično sodijo, da interesi naše in ruske države niso toliko navskrižni, da bi se ne mogli sporazumeti ti dve mogočni monarhiji. V Rusiji ne želijo drugega, kakor da bi avstro-ogerski Slovani dosegli vsa prava, katera jim gredo, torej da bi se mogli razvijati svobodno, ne pa da bi se zavirali, kakor v tujem interesu to želijo tako imenovane liberalne madjarske in nemške stranke.

V češkem dež. zboru so sprejeli predlogo o kulturnem совету; ob tej priliki se je izjavilo nekoliko Staročehov z Riegrom na čelu, da nadaljnje točke Dunajskih punkcij smatrajo skupnimi, da bodo torej razpravljali jih in glasovali o njih kot o celoti. Še njih glasilo priznava, da tega načela se je bilo držati od začetka. Kljub neugodnemu odgovoru vlade o notranjem jeziku, kljub popolnemu propadu, noče ostalina Staročehov položiti svojih mandatov, hočejo ostati pod pretvezo, da so potrebni, da Mladočehi bi ne imeli potrebnih zaveznikov, i. t. d.

Preganjanje glagoljašev. Novi škof Spljetski Nakić prepoveduje svečenikom rabljenje glagolice; to je razburilo Hrvate vseh dežel, krajev in strank. „Obzor“ in drugi listi odločno protestujejo proti takim nameram. Mi slutimo, da je namera, iztrebiti ostanke glagoljašev, v zvezi z namero, zatirati težnje zapadnih Slovanov po lastni kulturi.

V ta namen imajo služiti poslužni viši pastirji med Čehoslovani, Slovenci in sedaj med Hrvati. Bismarckov vpliv ni še zamrl in seza daleč, še dalje nego v Spljet.

Shod naprednega slovanskega dijaštva iz Avstrije hočejo na spomlad sklicati v Prago češki dijaki. Razgovarjati se hočejo na shodu, kakó bi se dale zboljšati razmere pred vsem v Avstriji. Njih program ima biti širši: narodni, politični, socijalni in kulturni. Za to vabijo na shod samo napredne dijake, da bi potem ti po sklepih shoda delovali med slovanskimi narodi. Krasna namera!

Češko vseučilišče na Moravi. Posl. Skopalik je izročil državnemu zboru 6. dec. p. l. peticijo, podpisano od 39 občin okraja Kromeriškega za napravo češkega vseučilišča v Brnu.

30 čeških rodbin, ki bivajo na Dunaju, je prestopilo k pravoslavju. Nemški časniki so pa poročali o 150 takih rodbinah. „Velehrad“ poroča, da je sestavil pravila dr. Tieftrunk, in da bodo ista tudi potrjena. Te rodbine hočejo zasnovati svojo občino in dosledno tudi svojo šolo. 300.000 Čehov biva na Dunaju, a tu jim ne dovolé ne cerkve, ne šol; nemški listi bi rajši videli, da bi Čehi Dunajski pristopili k protestantizmu nego k pravoslavju.

Jednake želje gojé menda dandanes tudi nekateri latinizatorji, ki so gluhi na vse težnje, da bi se Slovanom zapadnim povrnil cirilometodijski obred v uniji z Rimom.

Češki šoli na Dunaju je odločil Praški mestni zbor 1000 gld. podpore.

Srbo-Macedonci, ki živé v Belgradu, sklenili so, da bodo izdajali novine na macedonsko-srbskem narečju, ker mislijo najbolje zastopati interese Macedonije, ako se ne oslonijo ne na Srbe ne na Bolgare, temveč ako pišejo takó, kakor je pravo in pošteno. Ako se bodo ti Macedonci držali te namere, menimo mi, da storijo uslugo slovanskim nčenjakom in pravi politiki. Kajti razsodi se polagoma na osnovi pozitivnih materijalov, kateri narodnosti pripada ta ali oni del macedonskega prebivalstva.

Kašman, hrvaški rojak, z Malega Lošinja, je pevec (bariton), slaven umetnik, ki je pel po gledališčih prvih mest evropskih, je prepotoval uže 3krat Ameriko, sedaj pa ga proslavlja ruski narod v svojih stolicah. V Faustu, Rigoletto, Otelu itd. ima prevažne vloge. Občinstvo v Petrogradu je kar očarano od njegovega petja; najstroži kritiki so složni v pohvalah njegovega petja. Obiskujejo ga in vabijo k sebi najodličnejše osebe in umetniki. Sedaj bo gostoval na „carskoj ruskoj operi“ v Petrogradu, potem pojde v Moskvo, od ondi pa v Berlin, kjer bode pel na cesarski operi. Prihodnje leto bode najbrže ruski pel na ruski carski operi. Rusi pravijo: „Kak Horvatu, jemu lahko po ruski petji, i naučitsja govorit' ne trudno. Eto bilo bi želateljno“. Rusom jako ugaja, da imajo Hrvatje takega sina umetnika; vidi se, da tak umetnik pomaga mnogo k spoznanju svojega naroda. Kuhač je uže l. 1871 prorokoval, da Kašmanu se kaže sijajna bodočnost, ako porabi svoj dar, in Kašman je poslušal učenega glasbenika hrvaškega.

Važno društvo v Rusiji. „Novoje Vremja“ poroča, da je pravljstvu predložen ustav novega občestva, katerega cilj je, kupovati posestva v jugozapadnem kraju in na lehkijh uslovijh prodajati jih ljudem ruske krvi; to je protidejstvovati nemškej kolonizaciji nazvanega kraja. Tu se vsiljuje slovenskemu rodoljubu zanimivo vprašanje: Kdaj mislijo osnovati slovenski kapitalisti tako občestvo, ki bi zavaralo nemško „Südmark“? Morda tedaj, kedar bodo uže velike naselbine po sedaj še slovenski zemlji.

K statistiki „Obzora“. Pod tem zaglavjem piše „Obzor“: Od kar je v Hrvaški zavladała stranka, koja se krsti narodno in liberalno, zaplenjen je „Obzor“ 470 pótov, in obsojen na globo 6.100 gld. Globe plačal je doslej 1.600 gld. — Pod avstrijsko vlado za banovanja generala Sokče-

vića dobil je „Obzor“ od policijskega poverjenika Schadeka dva opomina, a za tem je bil ustavljen, in urednik mu zatvorjen, za to, ker se je boril za ustavno zajednico z Ogersko proti nemški centralistični težnji. Pač grenka osoda: a osoda Obzorova je tipična za liste hrvatske opozicije, in je bila „Hrvatska“ gotovo še večkrat zaplenjena, nego „Obzor“. Ondan je bil zaprt tudi urednik „Srbobrana“, in je bil za nekaj tednov ta zaradi tega prenehal izhajati.

Književnost.

„Žák“ (Le disciple). Roman, ki ga je spisal Pave Bourget. Autorisovaný překlad. Em. ryt. z Čenkova. V Praze 1890. Nákladem vydavatelstva „Časopisu českého studentstva“. To je 4. zvezek „Vzdělavací biblioteki“ tega podjetja. Prevod obseza 332 str. poleg 3 str. o francoskem avtorju Bourget-u. Tu je čitati: „Snaha autora románu „Žáka“ nese za probuzením lásky, poctivosti a nadšení v mladém, inteligentním muži, Bourget je velerad dov. lil prevod na českem jazyku. To delo dojde dobro slovanskim dijakom v obče. Cena mu je 1 gld. 30 kr.

Athenaeum. Listy pro literaturu a kritiku vědeckou. Rediguje a vydává nakladem vlastním prof. dr. Jozef Kaizl, (Karlin — Praha, č. 50). Ta češki znanstveni časopis izhaja 15. dne vsakega meseca na 2 polah, ruzun avg. in sept. meseca. Stoji celo l. 5 gld., pol leta 2 gld. 50 kr. Št. od 15. t. m. ima članke n. pr.: J. Kaizl, Pokroky socializmu. A. Rezek, Dějiny vpádu saského do Čech. Od istega: Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. Potem kritike: J. Peisker, Die Knechtschaft in Böhmen, itd. Navaja in kritkuje razna znanstvena dela, poštevati pri tem sosebno tudi dela slovanska. Ta časopis se slovanskim znanstvenim strokovnjakom priporoča sam po sebi.

„Живая Старина“. Выпускъ II. (Петербургъ. 1890. IV + 236 + 2 str. velikega formata). Cena temu zvezku je 1 gld. 75 kr. Vsebinska 4 oddelkov je jako bogata. Tu so sestavki, n. pr. Сербско-Лужицкий народный календарь. — Умирение крови въ Грблѣ, въ Южно-Адриатическомъ Приморьѣ, 27. Августа 1890 г. — Огонь на свадьбѣ. — Велико-русскія народныя легенды. — Болгарскія народныя пѣсни (и сказки). — Отдѣлъ III: Критика и библиография: Miklosich Franz. Die Darstellung im slavischen Volksepos. Bibliografija litewska od roku 1567 do 1701. — Narodne pesni koroških Slovencev. Izbral in na svetlo dal J. Scheinigg. O teh pesnih poroča obširneje iz Prage S. Polivka. — Пышнѣ, А. Н. Исторія Русской этнографіи. Томъ II. Общій обзоръ изученій народности и этнографія велико-русская. В. Ламанскаго. Poslednji daljši razgovor Lamanškega popolnjuje Pipinovo delo in svedoči z nova o orjaški učenosti Lamanskega, ki je urednik „Živoj Stariny“. Iz tega izdanja, kakor je bilo videti naprej, in kakor se kaže dejanski sedaj, učili se bodo vsi slovanski narodi. Ruski učenjaki, dejatelji in rodoljubi se podpisujejo na poveč iztisov, da jih potem razdeljujejo, kamor je najprimerneje. Naj bi jih posnemali tudi drugi Slovani; mladim slovanskim naobražencem, s tem pa tudi dotičnim narodom, storijo največo uslugo.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld. za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. Za dijake in ljudske učitelje stoji celoletno 3 gld. 60 kr., pololetno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 18 kr. — Naročnina, reklamacije in dopisi naj se pošiljajo F. Podgorniku v Trstu, ulica Farneto št. 44.

Tisk tiskarne Dolenc — Izdajatelj, lastnik in urednik: Fran Podgornik.